

Dobbeltliv

En rapport om baggrunden for og konsekvenserne af at leve et dobbeltliv for unge med æresrelaterede problemer

EtniskUng

Dobbeltliv

En rapport om baggrunden for og konsekvenserne af at leve et dobbeltliv for unge med æresrelaterede problemer.

Projektansvarlig og hovedforfatter på rapporten Sofie Hviid
Journalist og kommunikationsansvarlig, Etnisk Ung
Landsorganisation af Kvindekrisecentre

Undersøgelsens arbejdsgruppe:
Veronica Kielsholm-Ribalaygua, Susanne Willaume Fabricius, Ida Dal Gravesen
og Sofie Hviid, Etnisk Ung

ISBN: 978-87-992052-6-4

Forsideillustration: Anita Bryde

© 2014 Etnisk Ung

Etnisk Ung - LOKK
Kampmannsgade 4
1790 Kbh V
sekretariat@lokk.dk
www.etniskung.dk

Indhold

Indhold.....	3
Forord.....	4
Definition af dobbeltliv	6
Rapportens opbygning.....	7
Introduktion af interviewpersoner	8
Introduktion af eksperterne.....	10
Hvorfor vælger man et dobbeltliv?	11
Minoritetsposition	11
Netværkets betydning.....	12
Familiestrukturer	14
Manglende selvstændighed.....	20
Seksualitet og kønsroller	22
Ære og skam	24
Rygter og omdømme.....	26
Pres og trusler	28
Sociale og psykiske konsekvenser.....	31
Løgne som overlevelsesstrategi	31
Svært med relationer	35
Stress.....	36
Angst.....	37
Depression	40
Når selvværdet svigter	41
Ingen nemme løsninger	44
Efterskrift.....	46
Litteratur.....	48

Forord

Etnisk Ung er et rådgivningstilbud til unge og forældre med æresrelaterede konflikter og fagpersoner, der arbejder med området. Rådgivningen har eksisteret siden 2002, og antallet af henvendelser stiger år for år. Vi stifter hvert år bekendtskab med omkring 1200 unge, der har æresrelaterede konflikter. De ringer til hotlinen med spørgsmål om mødom, de har bekymringer omkring et muligt tvangsægteskab eller har måske et forhold til en hemmelig kæreste. Mange fortæller om et liv med pres, trusler og vold. Nogle af dem lever med massiv social kontrol og er meget begrænset i deres daglige færden – andre oplever mindre alvorlige problemer, som at de har svært ved at tale med deres forældre.

Vi har ikke tal på, hvor mange af de unge, der lever et dobbeltliv, ligesom der ingen forskning findes på området. Men hvis man spørger Susanne W. Fabricius, der er projektleder for Etnisk Ung, og har arbejdet med unge med minoritetsbaggrund i 20 år, er hun ikke i tvivl om, hvor stort et problem dobbeltliv reelt er:

”Stort set alle de unge med minoritetsbaggrund, jeg har mødt i hele mit arbejdsliv, har i større eller mindre grad haft et dobbeltliv.”

Psykolog med speciale i interkulturelle problemstillinger, Tahar Ghoula, der også har bidraget til rapporten, er af samme holdning:

”Omfanget af dobbeltlivet varierer, men stort set alle de unge, jeg møder som psykolog, har levet med et dobbeltliv, hvor de har skullet tage en maske på og være på en anden måde, end de er.”

Ovenstående betragtninger fra erfarne fagfolk illustrerer altså, at der er tale om et omfattende problem i det danske samfund. Hos Etnisk Ung møder vi mange af de unge mennesker, der er blevet mødt med manglende forståelse for deres særlige situation. I denne rapport skal I blandt andet møde Maria, der i dag har brudt med sin familie for at kunne leve et liv uden vold og massiv social kontrol. De gange hun rakte hånden ud for at få hjælp oplevede hun gang på gang, at danske fagfolk ingen forståelse havde for hendes situation.

”Den slags problemer, har alle unge med deres forældre,” lød kommentaren fra en folkeskolelærer, da Maria var stukket af hjemmefra og kontaktede ham for at få hjælp.

Men de vilkår, som Maria og de to andre unge i denne undersøgelse lever under, er heldigvis ikke problemer, alle unge har. Hverken etnisk danske eller ikke etnisk danske. Det er problemer som i en dansk kontekst er uacceptable og kan sidestilles med andre former for overgreb. Karakteren af de repressalier, de unge helt reelt er tvunget til at se i øjnene, er voldsomme. Vi har at gøre med danske

unge mennesker, der bliver truet og presset til at følge normer, de ikke kan forholde sig til. Vi har derfor et stort ansvar for at forsøge at forstå og hjælpe de her unge – og deres familier.

Det er baggrunden for denne lille undersøgelse, hvor vi gerne vil sætte fokus på et hidtil overset begreb. På trods af at alle kender til dobbeltliv og har en ide om, hvad det indebærer, har der nemlig ikke været fokus på, hvilke konsekvenser det har for de unge, der lever parallelle liv. Derfor har vi valgt at lave denne rapport – så vi forhåbentlig kan sikre, at flere unge får den rette hjælp.

Definition af dobbeltliv

Dobbeltliv er først og fremmest de professionelles arbejdsbegreb, for at beskrive den strategi, mange unge med minoritetsbaggrund, føler sig presset til at vælge for at leve det liv, de selv ønsker. I denne rapport har vi valgt at lægge os fast på en definition, der afgrænser hvilke unge, vi skal beskæftige os med:

Dobbeltliv beskriver en særlig strategi, hvor et individ forsøger at håndtere to verdener, der ikke kan hænge sammen. I stedet for at bygge bro mellem to verdener og skabe et sammenhængende liv, skaber personen en alternativ tilværelse, der er karakteriseret ved, at individet frygter for alvorlige konsekvenser, hvis de to tilværelser kommer i berøring med hinanden.

At leve et dobbeltliv betyder ikke nødvendigvis, at man lever to fuldt ud separate liv, hvor man har to vidt forskellige identiteter. Man kan tale om mange forskellige grader af dobbeltliv, med få eller mange skjulte handlinger. Det afgørende for, hvorvidt der er tale om et dobbeltliv i denne forstand, er, om vedkommende reelt lever med frygten for at blive afsløret og handler derefter. Der er masser af unge mennesker uanset etnicitet, der af forskellige årsager ikke har lyst til at fortælle deres forældre om alt, hvad der foregår i deres liv. Det er en naturlig del af ungdommen for de fleste unge og er for det meste fuldstændig problemfrit.

Når vi taler om dobbeltliv som en strategi, lægger vi derfor vægt på, hvorvidt de unge lever med risikoen for alvorlige repressalier. Angsten for konsekvenserne er nemlig med til at presse de unge ud i at leve et dobbeltliv, fordi de ikke føler, at de har et valg. De unge, vi beskæftiger os med i denne rapport, lever med bevidstheden om, at de kan blive udsat for fysisk og psykisk vold, udstødelse, tvangsægteskab osv. hvis deres dobbeltliv bliver afsløret. Og det er denne bevidsthed om reelle konsekvenser, der på kort og lang sigt kan få alvorlige sociale og psykiske konsekvenser for de unge.

De unge vi møder i vores rådgivning, som lever et dobbeltliv, har alle etnisk minoritetsbaggrund, men det er vigtigt at understrege, at det naturligvis ikke er alle unge med etnisk minoritetsbaggrund, der presses ud i et dobbeltliv. De familier, vi møder i rapporten og generelt i vores rådgivning er dysfunktionelle familier, der ofte ikke ønsker at lytte til deres børns behov.

Vi er klar over, at dobbeltliv er et omdiskuteret begreb – og at der er mange forskellige måder at forholde sig til dobbeltliv på. Der er mange misforståelser omkring begrebet, og forskningen på området er minimal. Når vi alligevel har valgt at arbejde med begrebet dobbeltliv, som vi har gjort i denne rapport, handler det om, at det trods alt er det begreb, langt de fleste fagfolk og unge forbinder med den livssituation, vi gerne vil undersøge.

Rapportens opbygning

Undersøgelsen skal ikke læses som en forskningsrapport, da den bygger på et spinkelt empirisk grundlag. Den skal betragtes som et pilotprojekt med inspiration til videre forskning. Vi oplever, at dobbeltliv som livsvilkår generelt har været overset i forskningen på trods af problemets omfang og alvor. Derfor er håbet, at vi med denne rapport kan være med til at sætte fokus på et vilkår, som rigtig mange unge med minoritetsbaggrund lever under. På trods af rapportens størrelse hviler konklusionerne i høj grad på den erfaring, der findes blandt medarbejdere hos Etnisk Ung, og som vi fuldt ud kan stå inde for.

Rapporten er delt op i to dele, hvor vi først ser på, hvilke faktorer, der fører til dobbeltliv – og dernæst ser på hvilke psykiske konsekvenser, tilstanden kan føre med sig. Undersøgelsen er kvalitativ og bygger på interviews med tre unge mennesker. Desuden har vi foretaget ekspertinterviews med to af landets førende psykologer indenfor interkulturelle problemstillinger, Basim Osman og Tahar Ghoula. Vi har også foretaget interview med socialrådgiver og projektleder i Etnisk Ung, Susanne W. Fabricius, der desuden har deltaget i arbejdsgruppen og bidraget med sin viden og erfaring i hele processen.

Herhjemme er der de senere år lavet flere publikationer med fokus på livsvilkårene for unge med minoritetsbaggrund, som rapporten bygger videre på. Als Research har i rapporten *Kønsroller og social kontrol blandt unge med etnisk minoritetsbaggrund (2014)* blandt andet undersøgt, hvordan kønsroller og forskellige former for social kontrol kan virke styrende for de unges liv og integrationsmuligheder. I *Familien Betyder Alt (2011)* kortlægger Sofie Danneskiold-Samsøe, Yvonne Mørck & Bo Wagner Sørensen den vold, der udøves mod kvinder i etniske minoritetsfamilier, og hvordan deres baggrund i nogle tilfælde er med til at legitimere volden. Marianne Nøhr Larsen har givet stemme til piger og unge kvinder med minoritetsbaggrund og deres dilemmaer, resurser og visioner i *De små Oprør (2004)*.

Vi har med denne rapport valgt at lægge fokus på dobbeltlivet og dets konsekvenser. Det har vi gjort, fordi vi hos Etnisk Ung hele tiden møder unge, der er voldsomt påvirket af dette livsvilkår. Derfor har vi ønsket at kaste lys på de konkrete psykiske og sociale konsekvenser, dobbeltliv har for de unge. Vi har valgt at lade de unges stemmer være grundlaget for rapporten, da det er deres følelser og tanker, vi ønsker at få et indblik i.

Introduktion af interviewpersoner

Vi har lavet interview med tre unge mennesker, der alle har levet et dobbeltliv i meget voldsom grad. De har alle i årevis måttet leve separate liv og har hele tiden frygtet for konsekvenserne, hvis familien skulle få nys om deres hemmeligheder. Vi har fundet de tre cases igennem Etnisk Ungs netværk og har garanteret dem anonymitet. Derfor er detaljer som navne, etnicitet og geografi ændret af hensyn til de unges fremtid og sikkerhed. Det skal understreges, at de unge langt fra er repræsentative for alle unge med minoritetsbaggrund. De repræsenterer nogle af de mere alvorlige tilfælde, som vi møder hos Etnisk Ung men er valgt på baggrund af deres konkrete erfaringer med at leve et dobbeltliv. Dog kan rådgiverne hos Etnisk Ung nikke genkendende til deres erfaringer som nogle, der ofte går igen hos de unge, vi møder.

Adem

Adem er 33 år gammel. Han er født og opvokset i Irak hos sin mors familie. Faren har han aldrig haft kontakt til. Efter grundskolens afslutning flyttede han til Danmark for at bo sammen med sin mor. Han integrerede sig hurtigt, fik danske venner og udmærkede sig positivt i skolen. Moren har været ambitiøs på sin søns vegne og ønskede, at han skulle klare sig godt. Hun har stærke holdninger til, hvad Adem skal med sit liv. Han har haft flere danske kærester og forsøgt at skjule det for sin mor. Da hun opdager det, accepterer hun forholdet, hvis han går med til at det er midlertidigt. Hun gør klart, at han skal giftes med en kurdisk pige. Adem gør flere forhold slut, fordi han synes, at han spilder pigernes tid, når de ikke kan blive sammen.

Da han er i tyverne accepterer han at blive forlovet med en kurdisk pige, for at gøre sin mor glad. Han ender med at afslutte forholdet til familiens store fortrydelse. Samtidig er han droppet ud af sit studie som jurist, morens store drøm for ham. Han er bange for konsekvenserne ved at sige det til hende og lever i årevis et dobbeltliv, hvor han fortæller, at han fortsat læser på studiet. I mellemtiden er han blevet leder af en mindre butik og vil læse videre i den retning. Da han efter et sammenbrud får fortalt moren det hele, vil hun først ikke acceptere hans valg. Først da en venindes søn anerkender, at Adems valg af arbejde og studie er godt, skifter moren mening. Men frem for at møde støtte for sit nuværende liv, oplever Adem, at hun fortsat presser ham til at komme i gang med studiet. Samtidig bliver moren ved med at presse ham til at blive gift og få den familie, moren ønsker sig.

Alia

Alia er 21 år gammel og hendes familie kommer oprindeligt fra Pakistan. Faren har boet i Danmark siden barnsben, og moren kom til landet, da de blev gift. Moren har været hjemmegående, siden hun fødte deres første barn. Alia har haft en

rimelig problemfri barndom med frie rammer, og kontrollen starter først, da hun kommer i puberteten. Hun oplever det som om, at hun fra den ene dag til den anden ikke må overnatte hos veninder eller selv bestemme, hvilket tøj hun går med. Da hun kommer i gymnasiet får hun nogle veninder med samme etniske baggrund og kontrollerende familie. De åbner hendes øjne for, at man kan fortælle sine forældre en løgn og dermed få lidt af den frihed, hun savner. Det begynder med nogle gymnasiefester og senere finder hun også en kæreste, hun holder skjult for familien. Forholdet holder ikke, men da hun starter på sin videregående uddannelse, møder hun en dansk fyr. Efter noget tid indleder de et forhold, som hun holder skjult for familien.

Forældrene begynder at presse på for at hun skal blive gift med en ung mand fra hjemlandet. Alia stritter først imod, men ifølge hende selv føler hun sig presset til at sige ja. De bliver forlovet i Pakistan, og først bagefter begynder de at lære hinanden at kende. Alia kommer hurtigt til at fortryde forlovelsen, men er ikke i stand til at sige fra overfor det forestående bryllup. Hun ender med at acceptere brylluppet på trods af sin modvilje. I en lang periode holder hun det skjult overfor sin danske kæreste. Hver gang hun taler med sin mor om sine negative følelser overfor sin ægtemand, presser moren på for, at hun bare skal se tiden an. Alia får rådgivning gennem Etnisk Ung og begynder at tale med sin onkel, der er forstående overfor hendes dilemma. Hun får fortalt sin kæreste om det hele, og han vælger at blive sammen med hende. Det lykkes hende at få fortalt forældrene, at ægteskabet må slutte. De reagerer med hendes egne ord voldsomt men ikke voldeligt. Hun fortsætter med at holde forholdet med sin danske kæreste skjult og håber, at hvis han konverterer til islam, så vil forældrene på længere sigt acceptere ham.

Maria

Maria kom til Danmark, da hun var syv år gammel. Familien tilhører en religiøs minoritet i Mellemøsten og kom hertil som flygtninge. De flyttede til en mindre jysk by, og Maria klarede sig fra starten rigtig godt i skolen. Hun har en større bror og to mindre brødre. Med sine egne ord bliver hun meget præget af dansk kultur og danske værdier i modsætning til storebroren, der får venner blandt andre med minoritetsbaggrund. Maria oplever tidligt, at hun er langt mere begrænset i sin adfærd end sine brødre. Hun må ikke ses med veninder og bliver straffet med fysisk vold, hvis forældrene opdager, at hun lyver. Især faren er voldelig overfor hende, men også storebroren og en sjælden gang moren bruger fysisk vold over for hende. De holder øje med hendes telefon, og hun må generelt ikke opholde sig væk fra hjemmet, med mindre hun er i skole. Som 15-årig forsøger hun at stikke af hjemmefra. Men efter nogle dage, finder familien hende igen, og hun bliver nu endnu mere begrænset i sin hverdag. Hun er begyndt at læse medicin, hvilket hendes forældre har ønsket.

Som 17-årig møder hun Jakob, og de bliver kærester i hemmelighed. Hun begynder at lyve overfor forældrene, så hun får tid til at være sammen med ham. De ses en time eller to af gangen, når hun kan komme væk hjemmefra. Sammen med ham glemmer hun sine problemer, og derhjemme trækker hun sig væk fra familien. Hun bruger al sin tid på studier og så lidt tid som muligt på familien. Efter første år på uddannelsen beslutter hun sig for, at hun vil finde sin egen lejlighed og flytte væk fra familien, uden af de ved noget om det. Hun har sparet penge sammen og får tilbudt en lejlighed. Familien forsøger at opsøge hende på universitetet, hvor hun ser dem flere gange. Hun får kontakt til en politiassistent, der giver hende en overfaldsalarm. Med hjælp fra myndigheder og Etnisk Ung flytter hun sammen med sin kæreste til en anden del af landet, hvor hun kan læse videre på sit studie. Familien ved fortsat ikke, hvor Maria opholder sig.

Introduktion af eksperterne

Basim Osman er uddannet psykolog fra København i 1991 og har arbejdet som selvstændig psykologisk konsulent de sidste 15 år med terapi, foredrag og supervision i interkulturelle sammenhænge. Han superviserer blandt andet personalet hos Etnisk Ung.

Tahar Ghoula er uddannet psykolog fra Århus Universitet i 1986. Han driver i dag Interkulturel Psykologisk Klinik i Århus og har været konsulent og supervisor for adskillige integrationsprojekter i Århus, Ålborg og Odense. Han har mange års erfaring i at arbejde med traumatiserede børn og familier samt utilpassede unge og generationskløfter i familien.

Susanne Fabricius er socialrådgiver, konfliktmægler og projektleder for Etnisk Ung. Hun har arbejdet med unge og familier med anden etnisk baggrund i 20 år. Desuden har hun et indgående kendskab til islamisk og hinduistisk kultur gennem sine mangeårige rejser til Indien.

Hvorfor vælger man et dobbeltliv?

For at forstå, hvad der skubber unge ud i en situation, hvor de føler sig nødsaget til at leve et dobbeltliv, må vi først skabe et billede af de vilkår, de lever under. De unges liv er præget af en række kulturelle og sociale normer fra forældrenes side, der kan virke uforståelige for udefrakommende. Det er normer om ære og skam, vigtigheden af familiens omdømme og forældrenes behov for at styre og kontrollere børnene til at følge disse normer. Vilkår, som alle er med til at skabe forståelse for, hvor svær en situation, de unge rent faktisk står i, og hvorfor de ikke 'bare' kan gøre op med forældrenes ønsker. Problematikken er kompliceret og særlig for denne målgruppe, og derfor vil vi i det følgende tegne et billede af, hvorfor unge med minoritetsbaggrund kan føle sig presset ud i et dobbeltliv.

Minoritetsposition

I arbejdet med unge med etnisk minoritetsbaggrund er det vigtigt at sætte sig ind i, hvordan det at være en del af minoriteten kan have indflydelse på de unge. Som ung i en familie, der har rødder i et andet land, kan familiestrukturer og normer være markant anderledes end det, de unge møder i det danske samfund. Det kan gøre det svært for de unge, når de gerne vil leve op til både familiens forventninger, men samtidig vil leve et normalt ungdomsliv. Der kan være forventninger fra begge sider, som kan synes umulige for den unge at kombinere.

Adem beskriver her, hvor svært det kan være at leve op til alles forventninger:

"Jeg fumler stadigvæk rundt mellem de to verdener og prøver at få en god balance i det. Lige meget hvad er der nogen, som vil blive skuffede. Hvis jeg prioriterer mig selv, og hvad jeg gerne vil, så ved jeg, at jeg skuffer familien. Omvendt hvis jeg gør, hvad de ønsker, så bliver jeg heller ikke lykkelig i sidste ende. Men jeg ved, at når min mor er glad, så gør det mig glad."

At være en del af en minoritet over for en majoritet kan sætte den unge i en klemme, hvor kulturelle forskelle kan virke altoverskyggende. De kan fremstå som barrierer, den unge kun kan overkomme ved at skille de to liv ad og derved forsøge at leve op til forventninger på begge sider. På den måde kan den unge blive presset til at leve én tilværelse sammen med familien og en anden tilværelse, hvor de forsøger at tilpasse sig majoritetens normer og leve et normalt dansk ungdomsliv.

Forskellene mellem minoritet og majoritet kan virke umulige at bygge bro mellem. Et eksempel på dette fortæller Alia om, når hun fortæller om sit forhold til

sin etnisk danske kæreste – og hvordan hun har det, når hun er sammen med ham:

"Jeg kan være den, jeg har lyst til at være. Han forstår også, at hvis jeg er blevet spurgt af en veninde, om jeg vil med til fødselsdag, så bliver jeg ked af det, fordi jeg ikke kan tage med. Jeg har ikke engang lyst til at tage med, fordi jeg ved, at når jeg skal gå, er det der, hvor det hele begynder at blive sjovt. Sådan nogle små ting, som jeg aldrig troede, en dansk fyr ville kunne forstå."

Alia beskriver her, hvordan hun ikke forventer af en dansk fyr, at han kan forstå det pres, der ligger fra familien. Når de unge kommer i en situation, hvor de hverken føler, at familien forstår, hvad det indebærer at være ung i det danske samfund og samtidig ikke tror, at deres venner og kærester vil forstå deres familiesituation, bliver de to verdener meget svære at forene.

Netværkets betydning

En afgørende faktor for de unge med etnisk minoritetsbaggrund er også, at det i mange tilfælde ikke kun er familiens normer, de skal leve op til, men et netværk samlet omkring den specifikke etniske minoritet, der kan være med til at opretholde familiens pres på den unge. Susanne W. Fabricius beskriver bl.a. denne situation således:

"Man kan opleve familier, der egentlig gerne vil give sine børn frie rammer og integrere sig med alt, hvad det indebærer. Men af frygt for, hvad netværket vil mene, gør man det ikke. Fordi angsten for at blive udelukket fra fællesskabet, fordi naboen begynder at sladre om familiens manglende kompetencer, er så stor en magtfaktor."

Derved er det ikke kun et spørgsmål om familien overfor majoritetssamfundet, men også en minoritetsgruppe, der kan opretholde og forstærke normer og forventninger til de unge, som de kan have svært ved at leve op til.

Familiens minoritetsposition kan ydermere forstærke de værdier og normer, som forældrene er opdraget med i et ønske om at holde fast på dem. Det kan skabe en stærkere forståelse af "os" overfor "dem". Her forstået på den måde, at normer og værdier i det danske majoritetssamfund kan stilles op som modsætninger til værdier inden for en minoritetsgruppe. Denne grænsedragning mellem minoritet og majoritet sker fra begge sider og kan være med til at gøre krav til og pres på den unge meget voldsomt (Kragh 1992).

Psykolog Tahar Ghoula beskriver, hvordan det at vokse op som del af en minoritet, kan være medvirkende til, at de unge bliver presset ud i en form for dobbeltliv:

"Fælles for de fleste [unge med etnisk minoritetsbaggrund] er, at de har skullet leve mellem to kulturer. I hverdagen færdes de mellem to systemer, på den ene side familiens forventning og krav og på den anden side samfundets, hvor der er helt andre forventninger. De bliver mødt med kritik fra begge lejre. Kommer de med en bestemt adfærd, de har lært i skolen, bliver den sanktioneret og kritiseret af forældrene – og hvis de udviser en særlig adfærd, de har lært i familien, kritiseres den i skolen."

Det skal ikke forstås således, at alle unge, der kommer fra en familie med minoritetsbaggrund, bliver presset til at leve et dobbeltliv. Der er mange familier med etnisk minoritetsbaggrund, hvor forskellene ikke bliver det afgørende, og hvor en kombination af at leve et dansk ungdomsliv og have en etnisk minoritetsbaggrund ikke er noget problem.

De unge, vi i Etnisk Ung kommer i kontakt med, oplever forældrenes manglende lyst eller evne til at forstå dem som afgørende for, at de har svært ved at leve deres eget liv uden kontrol og pres. Maria beskriver, hvordan hun mener, at hendes forældre slet ikke forstår den situation, hun er i:

"På den ene side, ville de gerne have, at vi skulle uddanne os og klare os godt i samfundet. Men på den anden side, skulle vi ikke glemme, hvor vi kom fra. Vi skulle følge deres skikke og traditioner, sådan var det. Jeg synes, det var to modsætninger, de gerne ville have skulle samles i en person, og det synes jeg bare er svært."

Hun mener, at det er to modsætninger at skulle leve et "normalt" ungdomsliv og klare sig godt i samfundet og samtidig skulle leve efter forældrenes traditioner og skikke.

Det, der adskiller de unge med etnisk minoritetsbaggrund fra deres jævnaldrene etnisk danske venner er blandt andet, at der er en tendens til at lægge meget vægt på forskelle - forskelle i opdragelse, normer og værdier, som den unge skal balancere mellem. Det kan være svært at se en form for fælles kultur, når der konstant bliver fokuseret på forskelle i kultur og normer. Når venner, lærere og fagfolk ikke sætter sig ind i, hvad de unge kommer fra, og familien ikke forsøger at forstå deres børns liv, kommer de unge i en klemme, hvor de kan føle sig meget alene. På den måde kan de unges position som en del af en minoritet bringe dem i en situation, hvor et dobbeltliv føles som eneste mulighed.

Familiestrukturer

Et af de elementer, der skaber flest konflikter mellem unge med minoritetsbaggrund og deres forældre, bunder bl.a. i familiestrukturer. De unges forældre er opvokset i en kultur, hvor fælleskabet – og deraf det kollektivistiske livssyn - er afgørende for familiens overlevelse

Vi skal ikke langt tilbage i den danske historie, før det kollektivistiske livssyn var dominerende, men især i de sidste 50 år har vi som samfund imidlertid taget en drejning mod et individualistisk samfund, hvor vi ikke i samme grad er afhængige af hinanden.

De unge møder dagligt de to familiestrukturer og må selv finde en måde at navigere i dem. Når man taler om det kollektivistiske og individualistiske livssyn er der tale om idealtyper, det ikke er statiske begreber. Men rigtig mange minoritetsunge kan nikke genkendende til mange af de værdier, der karakteriserer de to idealtyper.

Kort sagt kan man sige, at det danske samfund bygger på individualistiske værdier og disse bliver børn præget med fra vuggestue til universitetet. Det danske system bygger i høj grad på, at den enkelte kan tage ansvar for sit eget liv.

I det kollektivistiske livssyn betragtes familien som en helhed, hvor det enkelte individ blot er en del af helheden. Antropologen Marianne Nøhr Larsen beskriver systemet således:

Det primære hensyn drejer sig om at bevare helheden og få alting til at passe sammen. Hvis familien fungerer, skal det unge ægtepar nok også komme til det, lyder en af grundsætningerne. Det giver mindre frihed – men også fælles ansvar for hinanden. (Larsen 2004)

De unge skal altså forsøge at navigere mellem to meget forskellige livssyn, hvilket i nogle tilfælde kan synes umuligt. Det har stor betydning for de unge, om familierne har forståelse for, at der kan være andre muligheder end forældrenes egne. Den manglende forståelse bliver for de unge en afgørende faktor for, at de presses ud i at leve et dobbeltliv.

De tre unge, vi har talt med, udtrykker alle, at deres forældre ikke kan eller ønsker at forstå den verden, de lever i. Vi ved fra alle de velfungerende minoritetsfamilier med rødder i en kollektivistisk kultur, at det er fuldt ud muligt at holde fast i familiens traditionelle værdier, uden at det kolliderer med de normer, det danske samfund bygger på. Problemet handler altså ikke om familiestrukturen i sig selv, men opstår bl.a., når forældrene afviser, at der kan være andre veje og ikke ønsker at lytte til eller forstå deres børn, forklarer Tahar Ghoula:

"I familier, der har evner og forudsætninger for at sætte sig ind i deres børns hverdag ser vi ikke de her problemer. Det er afgørende, om de kan være accepterende overfor den forskel, der er mellem kulturerne og være integrerende frem for at leve i et lukket system med gamle værdier og normer."

Adem er opdraget med en tro på, at man skal gøre, som familien ønsker – og det presser ham i høj grad, da deres ønsker er langt fra hans egne. Hans mor presser ham hele tiden til at leve op til det billede, hun har af en god søn. Han skal uddanne sig til jurist, giftes med en kurdisk pige og sørge for at få nogle børn. Nogle værdier, han slet ikke tilslutter sig – men det har ingen betydning for moren. Og for Adem er angsten for at skuffe og bringe skam så dominerende, at han handler, som hun gerne vil have. En søn til en af morens veninder er jurist, og Adem bliver konstant sammenlignet med ham som det gode forbillede:

"Det var et pres, fordi jeg er ikke som ham, og det er ikke sikkert, jeg har lyst til at være det. Men jeg måtte bare rette ind, for ikke at skuffe min mor, min mormor og onkel. Jeg havde ikke lyst til, at de skulle miste ansigt udadtil. Det var lidt det billede, hun hele tiden gav mig. Hvis jeg ikke var ligesom ham, var jeg ingenting. Hun havde sat ham helt derop, så jeg var godt klar over, at hvis jeg ikke levede op til ham, så ville jeg ikke blive anerkendt. Hun kunne godt sige, at hvis jeg ikke blev jurist, så var jeg ingenting, og så kunne jeg ikke se min far i øjnene. »Så kan jeg ikke sige, jeg har opdraget dig godt.« Sådan noget fik jeg hele tiden punket ind."

For Adem er det en konstant dårlig samvittighed, at han ikke kan leve op til morens ideal – også selvom han ved, at det ikke burde være sådan, kan han ikke se sig fri for at være voldsomt påvirket af hendes forventninger. Som Adem her fortæller, er det ikke kun moren, men også mormor og onkel, som han prøver at beskytte. Et aspekt, der viser forskellen mellem den individualistiske og den kollektivistiske tankegang. Hvor det individualistiske livssyn bygger på, hvad det enkelte individ definerer som det rigtige for en selv, så er det modsat i det kollektivistiske livssyn. Her handler det om, hvad kollektivet – altså hele familien – definerer som det rigtige. Derfor er forældrenes begreber om ære og skam, der ikke er betydningsfulde i det danske majoritetssamfund, afgørende for, at de unge føler sig presset mod et dobbeltliv, forklarer Susanne W. Fabricius.

"Når man presser et stramt kodeks nedover nogle unge, som jo ikke bliver spurgt, om det er sådan, de gerne vil leve, kan dobbeltliv virke som den eneste mulighed. Det kan virke som den eneste måde, de kan komme til at leve i overensstemmelse med deres egne ønsker, behov, normer og værdier i stedet for at skulle leve efter nogen, der er defineret af andre."

For Alia kommer konflikten mellem det kollektivistiske og individualistiske livssyn blandt andet til udtryk ved, at moderen vil bestemme præcis hvilket tøj hun skal gå i. Stropbluser er absolut *no go*, og moren vil have, at hun skal have lang jakke, tørklæde på hovedet og noget om halsen. Det er en af de kampe, hun et par gange har taget med sine forældre, og som også viser, hvor forskellige opfattelser de har af hinandens roller i familien:

"Det er min krop. Jeg må gøre hvad der passer mig." sagde jeg til hende. (moren, red). "Ja men det vil jo såre mig," svarede hun. Og jeg spurgte hende, om jeg skulle gå klædt, som hun vil have det, "så er jeg jo ikke glad." "Nej men det er sådan det skal være." Jeg skal se hendes behov før mine egne. Det er sådan, det er meget i kulturen. Man skal se forældrenes behov før ens egne. Hvor det i Danmark mere er sådan, at forældrene tænker på børnenes behov før deres egne."

Alia udtrykker her meget klart den kløft, der kan være mellem de unges forståelse af, hvad der er rigtigt og forkert og forældrenes – og hvordan de unge bliver præget i det danske samfund på måder, der kan være uforståelige for deres forældre.

Opdragelse

Opdragelsesmetoden er ofte påvirket af, hvilket værdisystem, der er dominerende i familien. I en familie med kollektivistisk livssyn vil man typisk se, at børnenes frihed indskrænkes, jo ældre de bliver. Modsat får børn i individualistiske familier mere frihed, jo ældre de bliver (Larsen 2004). For de unge skaber dette et tydeligt modsætningsforhold mellem det, de oplever derhjemme og det, de møder i skolen og blandt deres venner med etnisk danske forældre.

Som Maria forklarer her:

"Jeg synes ikke, jeg har fået lov at være ung og have en barndom. Det er lidt ironisk, fordi jeg jo er blevet skubbet ud og blevet voksen hurtigt, men samtidig er snoren blevet kortere. Men det forbinder jeg ikke med at blive voksen, der skulle snoren gerne blive længere. Jo ældre man bliver, jo længere snor skal man også have. Snoren blev bare kortere og kortere samtidig med, at du skulle klare mere, og der var høje forventninger til dig."

De fleste etnisk danske unge prøver grænser af som en helt naturlig del af ungdommen, fordi de forsøger at gøre sig uafhængige af familien. De tager ud og rejser alene og flytter ofte hjemmefra, så snart det kan lade sig gøre. I en kollektivistisk familieforståelse er denne uafhængighed slet ikke et ønsket mål – tværtimod.

Mange af de unge, vi møder hos Etnisk Ung, udtrykker frustration over ikke at kunne gøre som deres etnisk danske venner.

De to kvinder, vi har talt med, udtrykker begge, at de følger sig meget begrænsede i mulighederne for at indgå i forskellige sociale sammenhænge. En stor del af de sociale aktiviteter, de forventes at deltage i fra samfundets side som eksempelvis lejrskole og gruppearbejde, er nemlig udelukket med begrundelsen, at forældrene frygter for pigernes mødom.

I mange kollektivistiske familier kommer løsrivelsen for pigernes vedkommende først i det øjeblik, de bliver gift – og dermed knytter sig til en anden familie. Målet i en familie med kollektivistisk livssyn er nemlig at realisere sin familie frem for at realisere sig selv (Larsen 2004). Derfor er det heller ikke en mulighed, at pigerne kan flytte hjemmefra, før de er gift. De er en del af familien – med alt hvad det indebærer - indtil de træder over og bliver en del af en anden familie.

Da Maria starter på sin videregående uddannelse, skal hun pendle i mange timer hver dag. Men selvom hun er fyldt 18 år, vil forældrene ikke tillade, at hun ligesom sine studiekammerater flytter tættere på sit studie.

”Det tog hårdt på mig, at jeg skulle stå så tidligt op. Det var hårdt med et nyt studie og alle gik og talte om deres nye lejlighed, og de havde styr på deres liv. Jeg var så træt af at skulle pendle, og det gav jeg også udtryk for derhjemme. De begyndte at sige, jeg kunne flytte sammen med noget familie. Men så trak de deres tilbud tilbage. De kunne godt se problemet, men synes også, jeg skulle indordne mig.”

Selvom langt størstedelen af de henvendelser, vi får hvert år hos Etnisk Ung, er fra unge kvinder, betyder det ikke, at de unge mænd ingen problemer har. Adem fortæller også om en langt større grad af frihed, men han er ligeså bundet af, hvad der er socialt accepteret. Frem for forbud bruger familien i stedet skyld til at kontrollere hans adfærd. Som han beskriver her:

”Jeg har heller aldrig været på en charterferie med mine venner, hvor man går ud og fester. Når man har ferie, tager man ned til familien i Irak. Andet ville være ubehøvet, hvis jeg prioriterede mine venner eller mig selv først. Det var også hårdt.”

De unge udtrykker alle tre, at deres utilfredshed med deres vilkår ikke bliver hørt. Forældrene vil enten ikke høre om det, eller som i Marias tilfælde mener de ikke, at tingene kan være anderledes. Forældrenes vilje til at imødekomme børnenes behov er meget svær at få øje på. Et vilkår, der for de unge betyder, at de kun ser én udvej, hvis de ikke vil leve et liv fuldstændig på forældrenes præmisser. De må i stedet leve et liv, hvor store dele er skjult for familien.

Familien betyder alt

Familiens betydning i de unges liv spiller en stor rolle for, hvor svært de kan have ved at løsrive sig fra familien. Lydighed, loyalitet og ansvarfølelse over for kollektivet er dele af de unges familiesituation, som er internaliseret fra barndommen, og som de unge ofte oplever, at fagfolk ikke forstår. Mange unge fortæller om fagfolk, der stiller sig uforstående overfor, at de ikke bare kan flytte hjemmefra og få deres eget liv. Forklaringen hertil kan til dels findes i familiestrukturen og det kollektivistiske værdisystem, der skaber en følelse af tilhørsforhold, tryghed og sammenhold. Frygten for at blive udelukket fra fælleskabet, hvis man træder ved siden af eller blive holdt udenfor i sit eget hjem, er en helt reel bekymring – og når familien har så stor betydning i ens liv, er det en meget alvorlig konsekvens.

De unge føler sig splittede mellem deres egne ønsker og loyaliteten overfor forældrene. Loyaliteten og lydigheden overfor forældrene får ofte den konsekvens, at de sjældent italesætter store dilemmaer, som de befinder sig i. På trods af at de selv mener, at det er problematisk og uretfærdigt, at de skal følge forældrenes ønsker blindt.

Adem fortæller eksempelvis, hvordan han føler sig ekstremt presset af sin mor. Han har flere etnisk danske kærester, men moren gør det klart, at det kun kan accepteres midlertidigt, for han skal giftes med en kurdisk pige. Morens pres får ham gang på gang til at gøre det forbi med pigerne, hvilket gør ham rigtig ked af det. Samtidig bruger hun hans brud til at udstille danske kvinder som nogle, der udnytter ham. Selvom Adem ved, at det ikke er sådan, det er, og at morens pres gør ham ulykkelig, kan han ikke få sig selv til at sige det til hende:

"Jeg havde lyst til at sige, "at det var mig, der gjorde det forbi, fordi det ikke skal være for evigt, det har du jo sagt til mig". Så er der ingen grund til at spille min eller deres tid. Men det kunne jeg ikke få mig selv til at sige til hende. Jeg ville ikke give hende følelsen af, at hun ikke er en god mor. Hun skulle stadig vide, at hun var en god mor, og at hun gjorde det rigtigt. Hun vil jo mig det bedste i sidste ende."

Den loyalitet ligger dybt i mange af de unge, fordi de er opdraget til at være loyale overfor deres forældre. Loyalitetsmoralen er en del af det kollektivistiske livssyn, og de unge bliver opdraget med loyalitet som en grundværdi i familien – en forudsætning for familiens overlevelse. Den værdi har stor betydning for de unge, når de oplever en uoverensstemmelse mellem deres egne og forældrenes ønsker. Hvis de ikke åbent kan sige fra på grund af loyalitetsprincippet, kan et skjult liv være den eneste mulige løsning, de ser.

Loyaliteten og angsten for at blive holdt ude betyder også, at de unge ikke føler, at de kan tale med forældrene, fordi de er roden til problemerne. Samtidig kan de heller ikke tale med andre om problemerne ud fra loyalitetshensyn, og bliver på den måde tvunget til at gå med problemerne helt alene. De tre unge fortæller alle om, hvor svært de synes, det er at tale med nogle andre om deres problemer. De oplever både manglende forståelse, men har også selv svært ved at fortælle om deres familieproblemer.

Maria har, uanset hvor skidt det stod til derhjemme, altid været den glade pige i skolen. For at kunne opretholde den facade, er man nødt til at holde alle lidt på afstand, forklarer hun:

"Folk skulle ikke spørge for meget. Jeg skulle ikke have dem for tæt på mit liv, for så kunne jeg ikke holde facaden.

Du må have været meget ensom?

Ja det føler jeg egentlig også. Jeg havde ikke den der kontakt med familien, og jeg kørte meget selv det hele, også med skolen. Jeg har gået lidt min egen sti og spillet to roller."

Tavsheden bliver altså også en overlevelsesstrategi for de unge, som gør det langt mere kompliceret for danske fagfolk at opdage deres problemer. Adem fortæller, at selv da han efter et sammenbrud gik til lægen, fortalte han ikke om årsagen til sine problemer:

"Lægen siger, jeg skal arbejde mindre. Men jeg fortæller ham heller ikke om alt det her. Jeg har svært ved at skilte med, at jeg har problemer. Jeg havde håbet, at han ville stikke ind til det, og så ville det komme ud. Jeg græder foran ham, tårerne vælter ned. Han siger, at jeg er stresset."

De unges overlevelsesstrategi betyder dermed også, at der er mange, der ikke får den rette hjælp. Derfor er det endnu mere afgørende, at man som fagfolk har kompetencerne til at spotte de faresignaler, de unge nu engang kommer med.

Som Alia forklarer, ville hun ønske, at nogen havde opdaget, hvor svært hun havde det:

"Jeg ville ønske, nogen havde taget fat i mig omkring ægteskab. For der var alle omkring mig glade, og ingen opdagede, at jeg ikke var det, og ingen spurgte, om jeg ville det inderst inde. For hvis en havde presset mig og spurgt, hvad jeg inderst inde ville, havde det måske været anderledes. Jeg fattede ikke selv, hvad der skete. På skolen var jeg ikke så tæt med mine undervisere, så det var noget, jeg gik med alene. Og når man ikke har nogen at dele det med, så tænker man, at det folk siger, det er sikkert rigtigt. Jeg ville ønske, at den fejl ikke var sket. For det har taget et helt år af mit liv, hvor jeg har kæmpet og følt, det var nyttesløst."

Manglende selvstændighed

De unge oplever, at der i familierne ikke er plads til, at de har en selvstændig mening og selv træffer valg baseret på egne ønsker og behov. I mange familier er det også de ældre, forældre eller en tredje part som en onkel, der definerer familiens behov. Og det forventes, at den unge retter ind efter de normer, som defineres som de rigtige. Det kan være alt fra de små ting i hverdagen som valg af tøj og så til valg af ægtefælle. Der er altså nogle andre mennesker, der definerer, hvordan man skal tænke og føle – og så kan et dobbeltliv opleves som den eneste mulighed for at få lov til at leve det liv, man selv ønsker, forklarer Susanne W. Fabricius.

"Det er klart, at når man ikke oplever, at der er accept af, at man har en selvstændig holdning og mening, så kan der være stor risiko for, at den unge vælger at føre et dobbeltliv. Det enkelte menneske har egne selvstændige behov, og de unge ønsker selv at få det bedst mulige liv. Hvis man ikke kan få det liv med familiens accept, så er det klart, at mange - i stedet for at indordne sig og tilsidesætte sine egne behov - vælger muligheden for at leve det liv, man gerne vil, ved at leve det i skjul."

I det danske samfund er medbestemmelse en så grundlæggende værdi, at de unge, der er vokset op her og socialiserer meget med etniske danskere, ikke bare accepterer forældrenes beslutninger. De unge, vi har talt med, udtrykker meget tydeligt, at de ikke vil acceptere forældrenes autoritet, som Alia forklarer det her:

"Jeg går meget efter min mavefornemmelse. Når jeg ser Koranen foran mig, siger jeg, at det er fair nok, den er der, det er fair nok, at nogen tror på den. Men jeg er nærmest vokset op med, at nogen over mit hoved siger, du skal følge mig, du skal gøre som jeg siger. (...). Det gør mig virkelig irriteret, når hun (moren, red) siger til mig, at jeg skal gøre en ting, uden at kunne forkla-

re hvorfor. Sådan er det bare. Og så vil jeg noget andet. Det er som om, de vil ikke have, at jeg begår nogle fejl, men jeg vil gerne begå fejl, så jeg kan lære af dem."

Forholdet mellem barn og forældre kan være enormt problematisk, fordi forældrene ikke forstår eller accepterer den verden, deres børn færdes i. Som Alia fortæller om sin mor, der har mange fordomme overfor etnisk danskere:

"Fordi hun omgås mange kvinder fra vores moske. Hun har jo ikke andre. Havde hun fra starten været ude i kulturen... nu tror hun, at hvis en dansker og en muslim bliver gift, bliver de helt sikkert skilt. De skal skændes en gang, så bliver de skilt. Det er sådan hun tænker."

Selvom børnene og forældrene taler meget sammen, er det muligt, at de aldrig rigtig taler om børnenes udfordringer. For en mor som Alias, der lever isoleret i et lille samfund, hvor hun primært møder andre fra samme minoritetsgruppe, kan det være umuligt at forstå, hvad det er for en virkelighed, hendes børn lever i. Men hos Etnisk Ung møder vi også mange familier, der i samfundets øjne er velintegrerede med uddannelse og arbejde, og som heller ikke ønsker at respektere deres børns behov. Man kan altså ikke konkludere, at det udelukkende er et spørgsmål om social baggrund og grad af integration i samfundet.

Uanset baggrund oplever de unge, at deres forældre ikke mener, at deres holdning eller ønsker er relevante. Selv når det kommer til valg af ægtefælle betragter forældrene de unges egne ønsker som underordnede. Som Alia forklarer, hvordan hun valgte at blive gift med en pakistansk mand, selvom hun egentlig ikke ønskede det:

"Det var som om, alle hyggede sig, og ingen valgte at spørge mig, hvordan jeg havde det. Jeg ved selv, jeg skulle have været meget stærk og sagt slut. Det er sådan noget, jeg kan fortryde nu."

I det hele taget er det tydeligt i de tre unges beretninger, at de oplever deres forældre som værende ude af trit med det samfund, som de unge selv er en del af. Det kan skabe nogle meget store forståelses- og identifikationsproblemer, som de unge forsøger at løse ved at tage små kampe eller simpelthen lukke forældrene ude af en del af deres liv. De oplever, at deres forældre har manglende interesse eller vilje til at sætte sig ind i deres liv. De føler ikke, at forældrene overhovedet ønsker at forstå dem. Strategien kan dermed være at leve et dobbeltliv, så de kan gøre forældrene tilfredse samtidig med, at de får lidt af den frihed, de føler, at de har behov for.

Seksualitet og kønsroller

I langt de fleste henvendelser vi får hos Etnisk Ung hvert år, kan de unges – især de unge kvinders - problemer kobles til forældrenes forestillinger om seksuelle handlinger og deres angst for, at datteren ikke er jomfru, når hun skal giftes. Mens mange andre normer er i forandring, holdes der i flere minoritetsmiljøer fast i seksualiteten og ønsket om, at kvinden skal være ren og uberørt, når hun bliver gift. Forklaringen kan blandt andet hentes i forestillingen om kvinden som bærer af familiens ære, og at positionen som minoritet kan forstærke det altafgørende i, at æren bevares.

Kvinders seksuelle adfærd og konformitet til traditionelle kvinderoller hænger tæt sammen med familiens patriarkalske værdisystem. I en familie med en patriarkalsk struktur er der klare roller fordelt efter køn, og faren betragtes generelt som familiens overhoved. Moderen har ofte ansvaret for opdragelsen af børnene, og det falder også tilbage på hende, hvis især døtrene ikke opfører sig ordentligt. I en familie kan en søn godt have mere ret til at bestemme end hans mor på grund af hans køn. Den fordeling betyder også, at pigerne ofte har meget lille medbestemmelse i familien.

Kvinder betragtes generelt som dem, der skal bære kulturen videre. Kvinder bliver nemlig kontrolleret under dække af at bevare det, der defineres som traditionen. (Wikan 2006).

For både Alia og Maria er dette billede meget tydeligt. For de to unge kvinder er forældrenes opfattelser omkring, hvad en kvinde skal og bør, meget langt fra deres egne. De får begge en dansk kæreste, hvilket fører til et særdeles alvorligt dobbeltliv, fordi de har brudt den - for familien - ultimative regel og har haft sex før ægteskab – en regel Maria finder fuldstændig ligegyldig:

"Det er noget sindssygt noget, for der er jo ikke nogen, der bliver gift med en, som er jomfru. Det er en del af traditionen, at på bryllupsnatten skal man have sex, og så skal der være blod på lagenet. Det er bare noget, jeg har vidst – det er ikke noget, man har snakket om, men sådan er det. Dengang min fætter blev gift, var min mor også inde og tjekke brudens lagen. Så jeg vidste, at det var sådan, det foregik, og at jeg ville få problemer, hvis jeg stod i den situation."

Begge piger er ekstremt begrænset i deres adfærd på grund af familiens ønske om at bevare døtrenes mødom. Kontrollen begynder for begges tilfælde tidligt, som Maria her forklarer:

"I fjerde klasse har jeg en god ven i skolen, og jeg fortalte min mor, at han var min bedste ven. Det var hun gået helt i spåner over, at jeg havde en

dreng som bedste ven. Så begyndte de allerede der at være mere obs, fordi nu var der et drengenavn, der kredsede. Da jeg flytter skole, begynder jeg at interessere mig for det modsatte køn, og det skaber problemer derhjemme. Jeg havde ikke facebook, det måtte jeg ikke have. Så havde jeg MSN, og der kunne de se drengenavne. Flere gange tog de mig i at skrive med drenge fra klassen om, hvad vi skulle i skolen i morgen – men bare det, at der var drengebillede på skærmen, reagerede de meget på.”

De to pigers fortællinger eksemplificerer, hvordan de er underlagt stram social kontrol, der presser dem ud i at hemmeligholde store dele af deres liv. Denne sociale kontrol udøves i særlig grad mod de unge kvinder.

Det er tydeligt ud fra de tre unges fortællinger, at der er stor forskel på, hvordan piger og drenge i familien skal opføre sig. Både Maria og Alia har brødre, der får langt mere frihed på trods af, at de ikke klarer sig så godt som pigerne. De forsøger at stille forældrene til ansvar for uligheden, men får ikke meget ud af det, som Maria forklarer:

”Jeg kan godt mærke, at mig og mine søskende er blevet behandlet forskelligt. Mine brødre havde langt større frihed, og selvom jeg klarede mig langt bedre end min storebror, så fik han lov at tage et sabbatår og tage ud og rejse. Det troede jeg også, at jeg ville få lov til, når nu jeg klarede mig bedre end ham. De sagde altid, at sådan er vores religion og tradition. Der ville blive kigget skævt til os, hvis jeg fik lov at tage ud og rejse. Folk ville stille spørgsmålstegn ved, hvorfor jeg fik lov til at rejse – og hvad nu med den der skide møddom. Er man jomfru, når man kommer tilbage?”

Adems historie viser også den forskel, de unge ofte oplever på opdragelse af drenge og piger. Selvom hans mor ikke ønsker, at han skal være sammen med danske piger, er det ikke så altødelæggende for familiens omdømme med kærestere, som det er for pigerne. Han får lov at have kærestere, så længe han lover, at det kun er midlertidigt – men på trods af den langt større frihed, bliver han fortsat presset til at følge morens ønsker. Han slår op med flere af sine kærestere, fordi han får dårlig samvittighed over for moren:

”Jeg havde dårlig samvittighed over for min mor, for nu kunne hun ikke opretholde det her over for sine veninder. Selvom jeg havde været en rigtig god dreng, så boede jeg jo sammen med en dansk pige. Alle min mors drømme om alle de mennesker, der ville gifte deres børn væk til mig, de var jo knust. Det havde jeg rigtig dårlig samvittighed over. Også det at min mor var alene, nu hvor jeg ikke boede derhjemme. Jeg var i et dilemma omkring, hvor jeg skulle være, og hvem jeg skulle være sammen med. Hvorfor skal min mor væ-

re alene, og hvorfor skal jeg lade mine kæreste være alene? Det var svært at få en god balance i det.”

Ud fra de henvendelser Etnisk Ung får fra unge mænd og kvinder er det tydeligt, at drengene, på trods af deres højere grad af frihed, kan være mindst lige så pressede og tyngede af familiernes ønsker for deres fremtid. Adems historie er et meget tydeligt udtryk for, at familiens pres kan være altødelæggende for en ung mand.

”Situationen varer i et par år, og min mor spørger ind til, hvor mit diplom bliver af. Så bryder jeg sammen og fortæller, at jeg er droppet ud. Hun bliver skuffet, sur og ringer til min familie, og så skal de hver især snakke med mig i flere timer om, hvorfor jeg har gjort det. »Hvordan skal de nu kunne se andre folk i øjnene?« Og jeg får det så dårligt Nu er jeg skyld i, at de ikke kan opretholde den her anerkendelse udadtil. Jeg føler, at hele deres eksistens hviler på mine skuldre. Det er faktisk ret hårdt.”

Ære og skam

Problemerne med seksualitet og kønsroller bunder i æreskulturen, der er helt central for de problemstillinger, de unge kommer med hos Etnisk Ung. Det samme er tilfældet for de unge, vi har interviewet til denne rapport. Derfor vil vi i det følgende forsøge at forklare, hvordan æresbegreber påvirker de unges verden og belyse, hvor stor betydning det har.

Æreskodekset består af et sæt regler eller krav for menneskers opførsel. Hvis man bryder de regler, mister man ære. Hvis man opfylder de krav, der sikrer ens ære, gør man sig fortjent til respekt. Ære er dermed personlig, men er samtidig knyttet til et kollektiv – familien. Derfor bliver hele familien ramt, når en person mister sin ære. Det er noget af forklaringen på, at de unges handlinger er hele familiens ansvar. Hvis en datter mister sin ære, kan det få konsekvenser for hele familiens ry og omdømme.

Den norske professor Unni Wikan, ansat ved Universitetet i Oslo, er en af de førende eksperter på æresbegreber. Hun forklarer, at ære gennem historien har været knyttet til mange forskellige aspekter af livet – men ære som vi kender det i minoritetsmiljøer i dag har fokus på kvinden og hendes seksualitet:

Kvinder symboliserer gruppens – familiens, slægtens, nationens – sammenhold og kontinuitet. De fremholdes som vogtere af den kulturelle identitet. Altså kommer mandens kulturelle og nationale identitet til udtryk gennem kvinden, der må kontrolleres (Unni Wikan 2006).

Skam og ære er traditionelt blevet italesat som to modpoler – to sider af samme sag. Men ifølge Wikan kan man ikke betragte dem sådan. Skam kan nemlig referere til større eller mindre forseelser og kan i højere grad betragtes som modpolen til stolthed frem for ære. Ære er langt mere omfattende, fordi begrebet handler om hele mennesket, og man kan ikke gradbøje ære.

I samfund med æreskodeks er der klare regler for, hvordan man kan opnå ære, og hvordan man kan miste den. Da ære er kollektivt, vil det ikke kun være individet, der mister sin ære, men hele familien. En mand kan også miste ære, hvis en kvinde, han betragtes som ansvarlig for, bryder reglerne. Hvis et brud på æreskodekset opstår, vil der ofte være en uskreven procedure for, hvordan de ansvarlige forventes at handle, eksempelvis med - i værste tilfælde - udstødelse og æresdrab.

I mange minoritetsmiljøer bliver æreskodekset taget langt mere seriøst end i de lande, familien er rejst fra. Når man som minoritet er blandt en majoritetsbefolkning med helt andre – og i manges øjne uforståelige – værdier, kan vægten på æresbegreberne blive langt tungere. I mange samfund ser man også, at kvindens ære bliver symbolet på hele gruppens overlevelse og sammenhold. En ærbar kvinde kan for nogle blive symbolet på noget minoriteten har, som majoriteten ikke har.

Som Wikan udtrykker det:

Meget tyder på, at æresbegrebet i en del indvandrergrupper i Europa gennemgår en revision i konservativ retning: Omgivet af fjender, hedninge og mangel på civilisation, som nogle oplever at være, får "ære" en forstærket værdi. (Wikan 2006:78)

De unge, vi har talt med, udtrykker også, hvor meget ære og skam fylder i deres liv, fordi det er så vigtigt for deres forældre. Selvom man kan sige, at de unge ikke bekender sig til samme æresbegreber, som deres forældre, er de underlagt dem og skal leve med frygten for at bringe vanære over sig selv og familien.

Alia forklarer blandt andet, hvordan hun ikke kan være ærlig overfor sine forældre:

"Jeg kan stadig ikke sige, at jeg spiser svin eller drikker. Det kan jeg slet ikke. Mine forældre ville nok skære hånden af mig og sige, at mit ry gik ned, alle ville snakke om dem. Jeg ville ødelægge deres ære. Og det ville være min skyld."

Hun udtrykker altså, at æresbegrebet i hendes familie indbefatter, at hun overholder de islamiske regler omkring mad og alkohol. Da hun ikke selv er enig med den måde at leve på, vælger hun at trodse forældrene i skjul. Vel vidende at det kan få alvorlige konsekvenser for hende.

Rygter og omdømme

I et samfund, hvor æreskodeks har betydning, står ære offentligt til skue. Hvorvidt et menneske har ære beror på omverdenens bedømmelse af det menneske frem for personens egen vurdering. Derfor har omdømmet, rygter og sladder så stor en betydning i samfund med udpræget æreskodeks.

Samtidig er rygter og sladder en effektiv metode til at udøve social kontrol, fordi de unge er under konstant overvågning i deres netværk. Det er en måde at kontrollere de unge på, der strækker sig ud over deres gøre og laden i familien – og hvor det vigtige ikke nødvendigvis er, hvad de unge reelt gør, men hvad andre mener at have set dem gøre.

Vi ser problematikken tydeligt hos de unge, vi har talt med. De fortæller alle tre, at fokus på at bevare familiens gode omdømme er en afgørende årsag til, at de vælger at leve et dobbeltliv. Et liv, hvor de konstant skal være på mærkerne overfor, om de bliver afsløret i at handle på måder, der kan skade familiens omdømme.

De unge udtrykker alle voldsom frustration over betydningen af familiens omdømme – men de er heller ikke i stand til at se sig fri af det, som man eksempelvis kan fornemme på Alias bekymring over, hvis hendes kommende ægteskab til hendes danske kæreste ikke holder:

”Og det er da også et pres at tænke på, tænk hvis det ikke går? Jeg vælger at komme frem, og hvis det ikke går – så er det helt håbløst for mig. Så vil mine forældre sige, at de jo sagde det til mig – og at hvis jeg er skilt to gange er der ingen, der vil have mig.”

Adem kan heller ikke se sig fri for at blive påvirket af netværkets negative tanker omkring ham, som moren hele tiden tvinger ham til at forholde sig til. Han skal hele tiden forholde sig til, hvad andre tænker om ham og hans handlinger. Træder han ved siden af, bliver der sladret.

”Hun siger hele tiden, at hun er blevet udelukket fra fælleskabet på grund af mig. Fordi jeg ikke er blevet gift, kan hun ikke tage hjem og besøge folk. Jeg tænker, hvorfor ikke? Det kan da ikke handle om mig det hele. Og det gør ondt, fordi det hele er på grund af mig. Hun kan sige til mig, at jeg skal se på

hendes veninde, der har fået et barnebarn – så kan alle lide hende, fordi de er en stor og god familie og har de rette værdier – det har vi ikke, siger hun til mig. Det gør ondt, at vi ikke er ligeså gode som andre, fordi jeg ikke har opbygget det samme.”

For både Adem, Maria og Alia er det uforståeligt for dem, at deres forældre tænker mere på familiens omdømme, end de tænker på deres barn. Adem siger flere gange, at han ikke kan forstå, at han bliver straffet, når han ikke gør noget galt. Han synes, at han opfører sig godt og lever op til sine egne forståelser af at være et godt menneske. Han legitimerer på den måde også sit dobbeltliv og de hemmeligheder han holder for sin familie ved at understrege, at han lever op til sine egne værdier:

”Over for min mor og familie skal det se ud som om, jeg ikke ser nogen piger, og at jeg passer min skole. Men ved siden af det, vil jeg gerne have frihed til at gøre de her ting. Og så kan jeg retfærdiggøre det ved at sige, at der ikke er noget galt i det. Jeg sælger ikke stoffer, slår ikke nogen ned – der er ikke noget kriminelt i det. Men i deres øjne er det strengt forbudt. Det var hårdt, når mine kammerater fik støtte, så fik jeg ingenting – og jeg gjorde jo ikke noget forkert.”

Fokus på godt omdømme er så dominerende, at vi i Etnisk Ung oplever forældre, der egentlig gerne vil give deres børn mere frie rammer, men ikke tør på grund af frygt for rygter og hvad netværket vil mene om dem. En frygt, som er en stærk magtfaktor, der i den grad kan styre små samfund, som i forvejen er presset som en minoritet i majoriteten.

Selv i Marias familie, hvor hun har brudt med dem og lever skjult et andet sted i landet, er omdømmet stadig meget vigtigt for familien. Marias forældre har nemlig ikke fortalt folk, at de ikke ved, hvor deres datter er – det vil have for alvorlige konsekvenser.

”Det ville de aldrig være i stand til at kunne erkende overfor folk. De har en idé om, at de vil miste deres venner og familie. Og de ville ikke blive inviteret, fordi de ikke har styr på deres datter. Så der ligger også et pres på dem i forhold til andre folk. Hvis alle bare kunne passe sig selv, ville det være lidt nemmere.”

Ovenstående pointer er med til at vise, at det for de unge ikke bare handler om et ungdomsoprør mod deres forældre, men at de er underlagt helt andre omstændigheder. De unge skal forholde sig til frygt for rygter og ekstrem fokus på at bevare familiens omdømme. Omstændigheder, der gør, at de ikke

kun skal forholde sig til relationen til deres forældre, men til et helt netværk – og samtidig også til forventninger fra det omgivende majoritetssamfund.

Pres og trusler

Timelange sessioner hvor forældrene presser de unge verbalt eller flere dage, hvor de ikke bliver talt til som straf er desværre hverdag for mange af de unge, vi møder hos Etnisk Ung. Vi oplever, at pres, trusler og psykisk vold i nogle familier er en helt naturlig del af opdragelsen i forsøget på at få de unge til at rette sig efter familiens ønsker.

Forældre og børn forstår ikke hinandens værdier og begreber – de taler nærmest to forskellige sprog. Som når en ung kvinde siger, at hun "ikke kan mærke sig selv" eller "mangler plads til at trække vejret" kan det være fuldstændig uforståelige behov for forældrene. Ligesom de også tillægger begreber som ægteskab og familie forskellige betydninger. Fordi forældrene har en helt anden idé om, hvordan livet for den unge skal udforme sig, opstår voldsomme konflikter, hvor den unge og forældrene ikke kan nå hinanden.

Blandt de unge, vi har interviewet og generelt møder i Etnisk Ung, er det helt tydeligt at se, hvordan forældrene bruger en form for pres eller decideret psykisk vold for at få de unge til at gøre, som forældrene ønsker. Pres og trusler, udelukkelse fra fælleskabet, sociale sanktioner osv. bliver i nogle familier betragtet som en almindelig del af opdragelsen. Disse kan i nogle tilfælde, som vi bl.a. hører gennem Maria, Alia og Adems historier, kamme over og blive til psykisk vold. Det er vigtigt at understrege, at der ikke oftere udøves psykisk vold i familier med etnisk minoritetsbaggrund, eller at det er karaktertræk ved familierne generelt. Men det er vilkår, som vi generelt ser i de familier, hvor de unge føler sig presset ud i et dobbeltliv.

Der bliver fokuseret enormt meget på skyld og skam og dårlig samvittighed for at få de unge til at rette sig efter forældrenes ønsker. Forældrene bruger argumenter rodfæstet i den kollektivistiske kultur som eksempelvis "at det er til familiens bedste." De unge kan opleve en verbal bombardering, hvor forældre lægger et massivt pres på de unge for at få dem til at gøre, hvad forældrene ønsker, fortæller Susanne W. Fabricius.

"Jeg har mødt mange unge, som er gået med til hvad som helst for at få fred. De forklarer det med, at de ikke kunne mere, fordi spørgsmål og pres hagede nedover dem i timevis – virkelig i timevis. Til sidst kan de ikke mere og ser kun den mulighed for at få fred, hvis de eksempelvis gifter sig efter forældrenes ønske. Det er en helt almindelig taktik, der ikke er velovervejet, men det er bare sådan, man gør. Forældrene hører ikke, at den unge siger nej og vil

noget andet. De unge bliver ved med at sige nej, men til sidst kan de ligeså godt bøje sig, fordi det er eneste måde at få fred på."

Alia og Adem er gode eksempler på netop den problemstilling – de har begge sagt ja til at gifte sig med en person, udelukkende fordi deres forældre pressede dem til det. I Alias tilfælde forsøgte hun at undgå ægteskabet, men det skabte så voldsom en reaktion fra forældrene, at hun opgav – og så blev hun belønnet med deres anerkendelse:

"Så faldt der brænde ned – de kørte så meget psykisk på mig. Min far sagde, han havde inviteret så mange og brugt så mange penge. "Hvad med vores ære, og hvad vil folk nu sige, når vores datter ikke kan finde ud af at tage stilling til bare en ting." Min mor sad og græd og sagde, hun skulle købe tøj og nu slet ikke ville kigge på det mere. Som om jeg bare har dræbt dem på en måde... til sidst sagde jeg bare okay. Og så var det som, de bare løftede mig på deres skuldre. Du er bare den bedste datter, vi har haft! Jeg sagde, jeg gjorde det for deres skyld."

Den meget voldsomme og dramatiske retorik, som Alia her beskriver, er helt almindelig, forklarer Susanne W. Fabricius:

"Der bliver typisk kørt meget på, at forældrene har gjort meget for, at børnene skulle få et godt liv i Danmark. "Se hvad vi har givet dig og ofret," er budskabet, og de unge oplever måske, at deres mor kaster sig grædende ind over bordet. Det er barske løjer for et ungt menneske, for vi taler altså om de nærmeste i deres liv, der udsætter dem for følelsesmæssig afpresning."

For Adem kommer familiens pres især til udtryk som ubehagelige udsagn om, at han ikke er god nok, hvis han ikke gør præcis, som moren ønsker. Hun bruger hele tiden argumenter, der giver Adem dårlig samvittighed. Hun fortæller ham blandt andet, at hvis han ikke færdiggør sit studie, vil hun ikke kunne dø i fred:

"Hvis hun dør, må hun tage herfra med åbne øjne, for så har hun ikke fået sit ønske opfyldt. Hvis hun ikke får det, så vil hun tage herfra med åbne øjne, fordi der er noget, der ikke er fuldendt i hendes liv. Hun kan ikke få fred på den anden side. Det er hårdt at vide, at selv når hun er død, vil hun tænke på det her. Jeg er jo stadigvæk ung, og jeg er stadigvæk hendes barn. Jeg burde få noget støtte i stedet for at få dårlig samvittigheds-piskeslag hele tiden."

Familiens betydning for de unge er en væsentlig årsag til, at de kan have meget svært ved at sige fra over for forældrenes pres. For mange unge med minoritetsbaggrund har familien, som tidligere beskrevet, en mere dominerende betydning, end tilfældet ofte er i en etnisk dansk familie.

Det kan forklares ved igen at tage udgangspunkt i det kollektivistiske værdisystem, fordi familien ganske enkelt fylder langt mere. Man er mere sammen som familie, både i weekender og ferier, og alene-tid er i mange familier et ukendt begreb. Når de unge kommer og siger, at de har brug for tid for sig selv, stiller forældrene sig ofte uforstående over dette behov.

Derfor er det også en voldsom straf, når forældrene eksempelvis holder op med at tale til en i dagevis, som Alia eksempelvis oplever hver gang, hun går imod sin mors ønsker:

"Jeg ved, at min mor først vil blive okay, hvis jeg kommer og undskylder og siger, jeg nok skal lade være. Først der bliver hun god igen, ellers kan hun ignorere mig en hel måned, uden at snakke til mig, fordi jeg forandrer mig. Det er psykisk hårdt, at jeg skal bo sammen med sådan et menneske, der slet ikke gider snakke til mig."

I de flestes tilfælde har det at blive holdt uden for fælleskabet derfor større omkostninger for den unge, end tilfældet ville være i en etnisk dansk familie, da det ofte er en hel familie, som tager del i straffen, forklarer Susanne W. Fabricius:

"Når man er opdraget med, at familien betyder alt, så er det klart, at når man bliver frosset ude, opleves det endnu sværere. Man kan ikke gradbøje kærlighed – og dermed sige at kærligheden i en individualistisk familie er mindre, men den udtrykkes anderledes. Den er ikke så afhængighedsskabende som i kollektivistiske familier. "

Det betyder også, at dobbeltlivet bliver de unges eneste reelle alternativ. De kan slet ikke overskue konsekvenserne af at gå imod familiens ønsker. For Maria har et brud med familien været den eneste måde, hun kunne komme væk fra situationen i hjemmet, som også har været præget af masser af fysisk vold. Men for langt de fleste unge er brud ikke en mulighed. Alternativet uden familien er for mange ikke muligt – for hvis familien betyder alt, hvad er der så uden familien?

Sociale og psykiske konsekvenser

Når man som menneske oplever at leve to parallelle liv, vil det uden undtagelse få konsekvenser for ens psykiske og sociale velbefindende. Samtidig har de unge, vi arbejder med, en konstant trussel om alvorlige repressalier hængende over deres hoved. For unge mennesker, der føler sig presset ud i et dobbeltliv, er det en voldsom belastning at skulle videreudvikle sin identitet under de pressede forhold. Det forventes samtidig, at de er i stand til at integrere forskellige kulturer og finde deres egne ben at stå på i en voksenverden.

En måde at forsøge at efterkomme egne behov, samtidig med at de skal gøre familie og omgivelser tilfredse, er at lyve. Men de skal så leve med viden om, hvor forkert de opfører sig i enten forældrenes eller omverdenens øjne. De mange forhold, der fører til de unges dobbeltliv, er et voldsomt pres at leve under. Det er en stor opgave for et ungt menneske, der samtidig kan føle sig meget alene og mangler den fornødne støtte. Hos familien kan de opleve, at kærlighed kommer med betingelser – og truslen for at blive valgt fra på grund af deres handlinger er ofte helt reel.

Hvordan de livsvilkår påvirker de unges psyke skal vi se nærmere på i dette kapitel. Gennem interviews med de unge og to af landets førende psykologer inden for flerkulturelle problemstillinger vil vi forsøge at kortlægge, hvilke sociale og psykiske konsekvenser dobbeltlivet kan føre til på kort og lang sigt. Vi kan kun tale på baggrund af de erfaringer, psykologerne har med sig, og de vidnesbyrd vi har fra de unge – derfor vil der også være mange unge, der reagerer anderledes end dem, vi beskriver. Hvordan psyken reagerer på pres handler om mange andre forhold, vi ikke kan gå i dybden med, men helt overordnet kan vi give et billede af en stor del af de unge, vi møder hos Etnisk Ung.

Løgne som overlevelsesstrategi

De fleste, der arbejder med unge og æresrelaterede konflikter kender til de løgne, man møder. Som fagfolk kan det være frustrerende og problematisk, at de unge lyver om alt fra små trivialiteter til alvorlige aspekter af deres liv.

Fra et psykologisk udgangspunkt kan man sige, at de unge har lært sig selv, at dobbeltlivet med dertilhørende løgne kan være en strategi for overlevelse. Psykolog Tahar Ghoula beskriver begrebet som masker, de unge kan tage på alt efter, hvor de befinder sig. Én maske kan de bære i skolen, og en anden kan de bære derhjemme for at leve op til de konstante krav, som omverdenen stiller til dem, forklarer han:

"De unge lærer efterhånden, hvad de skal gøre for at gøre andre tilfredse. De lærer, at i stedet for at sige, hvad de rent faktisk tænker og mener, så lærer de at sige, hvad de bør tænke og mene. Så lærer den unge at overleve ved at tale de voksne efter munden. De lærer at bruge masken og leve et slags skuespil, som de er dømt til at gøre resten af livet."

Maria forklarer meget tydeligt, at der for hende altid har været tale om forskellige masker eller roller, hun tog på sig alt efter, hvor hun var:

"Jeg havde meget en facade på, jeg var jo hende den glade pige altid, der spillede fodbold. Så snart jeg var derhjemme, var jeg hende den kede af det. Det var to roller, jeg havde. Så der var meget skuespil."

En af forudsætningerne for at de unge kan leve et dobbeltliv er det net af løgne, de er tvunget til at sætte op omkring sig selv. De skal ikke blot holde styr på, hvad de siger til familien. Mange unge ønsker nemlig ikke- eller føler ikke, det er muligt - at vise et sandfærdigt billede af deres vilkår til omverdenen. Maria forklarer eksempelvis, at hun skammer sig over den behandling, hun får i hjemmet - og derfor ikke ønsker at fortælle sine klassekammerater om det:

"Jeg løj overfor mine kammerater, for ikke at blive hende den mærkelige der ikke får lov til noget. Så hellere være hende, der ikke har tid, fordi hun har en masse andre ting. Jeg havde det svært med, at de vidste, jeg ikke måtte. Helt frem til 2.g sagde jeg bare, at jeg skulle en masse."

Løgne bliver hverdag

Det kan være svært at holde styr på de mange mere eller mindre sande historier, som de unge er nødt til at finde på for at opretholde dobbeltlivet. Alia fortæller eksempelvis, hvordan hun nogle gange siger til sin mor, at hun har været på arbejde, når hun i virkeligheden har været sammen med sin kæreste - og så kommer hun et par dage efter til at sige, at det er lang tid siden, at hun har været på arbejde. Hun forklarer også, hvordan hun bruger lang tid på at udtænke de rette historier:

"Når jeg får en gave fra min kæreste, så skal jeg også tænke over, hvad jeg kan sige. Min mor har styr på alt, hvad jeg har. Nu har hun rejst meget fordi min morfar er syg, så kan jeg sige, at jeg har fået den af en veninde [...] Jeg tænker tusinde gange, før der er kommet en ny ting. Jeg var sammen med min kæreste for to uger siden, hvor jeg købte noget til mit værelse. Jeg har stadig ikke taget det med hjem, fordi jeg ikke kan finde på en løgn, der er god nok. Den ligger stadig hjemme hos ham, for jeg siger altid, jeg er på arbejde."

En af konsekvenserne ved at skulle finde på historier hele tiden kan være, at de unge ganske enkelt mister overblikket over, hvad der er sandt, og hvad der er løgn. Grænserne bliver mere utydelige og de unge kan få svært ved at skelne mellem, hvornår en historie er opdigtet og sand. I næsten alle kontekster vil der for den unge være en blanding af sande historier og løgne – og det er af afgørende betydning at huske, hvilke historier, der hører til i hvilke sammenhænge.

Adem forklarer eksempelvis, at han mistede overblikket over sine løgne, da han var forlovet med en kurdisk pige og samtidig opretholdt løgngen omkring hans studie:

"Jeg var meget alene om det, jeg kunne ikke fortælle det til familien. Mine venner anede heller ikke, hvad jeg lavede. De spurgte, hvorfor jeg arbejdede så meget. Nogen havde jeg fortalt det til, og andre havde jeg ikke, så det var svært at opretholde, hvad der var sandhed, og hvad der var løgn – hvem kan jeg stole på, hvem kan jeg sige det til?"

De unge har også brug for at legitimere de mange historier over for sig selv for at kunne overleve i det. Det betyder, at der opstår en gråzone mellem, hvad der er sandt, og hvad der er løgn, forklarer psykolog Basim Osman:

"Mit indtryk er, at for nogle unge bliver det meget svært at skelne, hvornår deres historier er sande, fordi fortællingen er så væsentlig. De kan gang på gang konstruere en ny fortælling, de oplever som sandfærdig, selvom den ikke helt er det. Det er typisk små historier, som ikke nødvendigvis er bevidste løgne, men små dele, der bliver til den samlede historie. Den bliver så sandheden i sig selv, som bygger på konstruerede små historier, der er vigtige for den unge."

De unge finder typisk også måder at legitimere deres løgne overfor dem selv. Alia fortæller, at hendes dobbeltliv reelt startede til en gymnasiefest, hvor hun for første gang løj overfor sine forældre for at kunne være med til festen. Når hun fik følelsen af dårlig samvittighed, brugte hun forskellige argumenter overfor sig selv for at legitimere, at det hun gjorde, var i orden:

"Det var også som om, der kom en eller anden vrede ud, der gjorde, at jeg tænkte, jeg havde lov til at hygge mig. Og jo ældre jeg blev, begyndte jeg at tænke, at hvis der er en dansk pige, der kan sidde med en kæreste og holde i hånden, hvorfor må jeg så ikke? Hvad er forskellen på os udover vores hud, øjenfarve og rødder. Vi er født og opvokset her, og jeg kan stadig den dag i dag ikke forstå det – hvorfor må hun og jeg må ikke?"

Samtidig bliver løgne også en integreret del af de unges liv, fordi de er nødt til at gøre det konsistent. Med tiden kan de komme til et sted, hvor de stort set holder op med at føle dårlig samvittighed over at fortælle usande historier, fordi de gør det så meget. Det er helt tydeligt hos især Alia og Maria, at de ikke føler, de skal have dårlig samvittighed – jo flere løgne, de fortæller, jo mindre udtalt bliver den dårlige samvittighed, som Alia udtrykker det her:

”Det er som om, jeg har vænnet mig til det, det er blevet en del af mig. Det er ikke sådan, at når jeg lyver, så har jeg det dårligt – eller selvfølgelig har jeg det dårligt, men det er som om, at når jeg lyver for mine forældre, så er det bare sådan.”

For Adem har det også været en proces, hvor han langsomt har accepteret løgne som en naturlig del af livet i sin familie:

”Jeg havde dårlig samvittighed og tænkte på, hvad der ville ske, hvis det bliver opdaget. Jeg tænkte, at jeg ville komme til at skuffe dem og ikke bliver anerkendt som før. Efterhånden som man hele tiden gør det (lyver, red), så mister man den der samvittighedsting – så bliver det bare en selvfølge. Det bliver normalt at skulle opretholde og give det forkerte billede”.

Selvom de unge finder måder at navigere i løgnene, betyder det langt fra, at det er problemfrit for dem. Igennem deres udsagn er det tydeligt, at det er de små daglige løgne, som de kan retfærdiggøre over for sig selv – men når familien pludselig udviser interesse eller omsorg, rammer den dårlige samvittighed igen. For Adem kommer det til udtryk, når han skal lade som om, han stadig læser det studie, han er droppet ud af:

”Når jeg tog min computer frem og surfede på internettet, tog hun stolt fat i mig og sagde »min søn, hvor er du dygtig, du laver lektier.« Der gjorde det ondt, for det var virkelig hårdt, der var alle de her forventninger. Jeg vidste bare, at jeg ikke kunne levere det. Problemet var, at jeg ikke kunne få mig selv til at sige det til hende. Heller ikke til familien i Irak – de pralede jo alle steder om, at jeg var færdig som jurist. Jeg tænkte på, hvordan jeg kunne ’fake’ en afslutning. Men der var ikke nogen udvej.”

Løgne er en forudsætning for de unges dobbeltliv, men løgne fastholder dem også i dobbeltlivet. Situationen kan synes mere og mere umulig at ændre på i takt med, at nettet af løgne omkring dem, bliver større. Når man først har løget om alt i ens hverdag i årevis bliver det uoverstigeligt at skulle fortælle forældrene sandheden. De unge er udmærket klar over, at det at lyve overfor sine forældre og omverden ikke er acceptabel opførsel. Derfor bliver det hul, de får gravet, blot endnu sværere at komme ud af.

Frirum uden løgne

Maria og Alia udtrykker begge en tendens, vi ser meget klart hos mange unge kvinder, der henvender sig hos rådgivningen. Nemlig at de møder en uvant åbenhed og accept hos deres kærester. Kæresterne bliver deres frirum – et nødvendigt frirum, fordi de også er den primære årsag til deres dobbeltliv. Men her oplever de for første gang, at de bliver hørt, set og respekteret som et individ i en tæt relation. Alia fortæller eksempelvis, hvordan den sværeste tid var, da hun skulle lyve overfor sin kæreste. Og lettelsen var enorm, da hun kunne fortælle ham hele sandheden om sit ægteskab i Pakistan:

”Det hårdeste var over for kæresten. Fordi jeg aldrig har løjet overfor ham før. Jeg har altid været sand omkring mine følelser. Det var første gang, jeg følte, at jeg kunne være som jeg ville. Fordi han accepterede mig, som jeg er. Da jeg fortalte ham om det hele, havde jeg gjort mig klart, at han enten kunne skride eller blive. Og han blev så heldigvis, fordi han sagde, at jeg kæmpede en kamp, jeg ville ud af, og at det ikke var noget, jeg gerne ville. Han synes, det var som om, jeg var blevet hjernevasket. Han valgte at stå ved min side igennem hele processen. Havde jeg ikke ham, havde jeg haft det hårdere – han har været min klippe, og jeg har kunnet fortælle ham alting. Nu ved han alt om mig, der er ikke noget, jeg skal holde skjult.”

Pigernes forhold til kæresterne viser også, at deres løgne og historier kan være et nødvendigt onde og ikke en frivillig strategi eller bare generel lemfældig omgang med sandheden. De oplever enorm lettelse og frihed sammen med kæresten, fordi de har et sted, de kan være sig selv – hvilket kan være langt fra virkeligheden derhjemme.

Det er dog ikke altid, at kæresteforhold giver de unge et frirum. En af følgerne ved at leve et dobbeltliv, kan for de unge være, at de har svært ved at indgå i tætte relationer – hvilket også gælder forhold til kærester. De kan have svært ved at sætte grænser, svært ved at knytte sig til andre og svært ved at være kritiske over for, om deres kæresteforhold er godt for dem.

Svært med relationer

Hvis man lever et liv, hvor man hele tiden er presset til at fortælle løgne omkring sig selv og sine handlinger, kan man på længere sigt få svært ved at knytte tætte relationer. Her bliver de unges adfærd nemlig et problem, fordi de har svært ved at være sandfærdige – eller af forskellige årsager vælger ikke at være det. De unge kan få problemer med generelt at stole på andre mennesker og dermed få vanskeligheder ved at udvikle nærhed i alle deres relationer, forklarer Basim Osman:

"Hvor åben man tør være i relationer, hænger igen sammen med forskellige grader af tillid. Man byder ind med en sårbarhed, som kan gøre ondt. En af konsekvenserne for de unge kan være, at de oplever, at det er svært at fæstne tillid til andre mennesker ved at fortælle tingene, som de er. Men at der i stedet altid skal være en historie. Det kan være meget svært for dem at oparbejde tillid og stole på nogen – selv venner og veninder."

At det kan være svært at have tillid til mennesker bliver tydeligt i Marias historie. Hun har et stærkt forhold til sin kæreste, der har fulgt hende gennem bruddet med familien. Men på trods af dette, er der fortsat ting, han ikke ved omkring hendes baggrund. Hun er også helt bevidst om, at hun ikke vil lukke nogen helt derind, hvor det kan gøre ondt:

"Jeg fortæller det heller ikke til mine veninder, for når man åbner op, er man jo sårbar. Og det er jeg lidt bange for."

Problemer med at knytte relationer kan på den måde være en direkte konsekvens af de unges dobbeltliv – og det er samtidig en af de konsekvenser, der er dybt rodfastet i de unge. Men ifølge Basim Osman, er det som oftest muligt at hjælpe den unge med at komme videre:

"Den tillid er heldigvis ikke væk for altid. Afhængig af graden af bevidsthed og opmærksomhed hos den unge, så vil man kunne ændre nogle adfærdsmønstre. Selvom det ligger grundlæggende dybt i ens opvækst, betyder det ikke, at de her mønstre er deterministiske og ikke kan ændres, når de møder andre."

Stress

Mange mennesker kan godt i en periode leve et dobbeltliv og føle, at det ikke er problematisk – men hvis det fortsætter, vil det vise sig som alvorlige psykiske symptomer før eller siden, forklarer Basim Osman:

"Man kan godt bilde sig selv ind, at det går godt. Alligevel er det et stort pres. De historier, man fortæller, skal være konsistente, og det er en konstant belastning. Når belastningen bliver for stor, eller der er ydre handlinger, der gør, at den unge er nødt til at forholde sig til nye omstændigheder, bliver problemerne typisk så voldsomme, at de må forholde sig til dem. Summen af belastningerne vil vise sig før eller senere."

En nærmest uundgåelig konsekvens af at skulle holde styr på mange forskellige historier, er at man bliver stresset. Stresssymptomer er det første faresignal, hvor man kan se, at den unge er på vej til udvikle seriøse psykiske problemer, forklarer Tahar Ghoul:

"Dobbeltlivet bliver et problem, hvis de unge oplever, at de aldrig nogen sinde er helt til stede. Det bliver stressende hele tiden at skulle bære den maske, 24 timer i døgnet."

Symptomerne på stress kan være alt fra hjertebanken, glemsomhed, søvnproblemer, ustabilitet, svigtende koncentration og en konstant følelse af indre uro. Følelser de unge, vi har talt med, i høj grad kan nikke genkendende til – her forklarer Alia, hvordan hun ofte har det:

"Hvis jeg har haft følelsen af, at mine forældre er skeptiske, så kan jeg ikke sove, fordi jeg er bange. Så frygter jeg, at de kommer ind og vil have min mobil. Eller hvis min far er i landet, og jeg er sammen med min kæreste – for han har et stort netværk. Han kender mange danskere, og jeg ved ikke hvilke. Og så kan jeg ikke slappe af. Når jeg er sammen med min kæreste, kigger jeg mig hele tiden over skulderen. Det gør jeg tit. Fordi jeg har den der hjertebanken."

De unges dobbeltliv giver ofte store problemer i forhold til deres studier, og det er også her, mange af dem bliver opdaget af fagfolk. De udviser faresignaler som indlæringsvanskeligheder, koncentrationsbesvær, humørsvingninger og andre typiske symptomer på, at de ikke har det godt og er belastet af det dobbeltliv, de fører.

Både Maria, Alia og Adem udtrykker problemer med at holde fokus på deres studier og arbejde. Hvor det på den ene side er en flugt fra presset i familien og den sociale kontrol i hverdagen, er det samtidig svært at holde tankerne på afstand, når de er på studiet. Som Maria forklarer det her:

"På vagt er man meget. Når man tænker, hvad er næste skridt? Det tager hårdt på en, også med at klare sig i skolen. Når man samtidig sidder med nogle svære fag og skal afslutte gymnasiet."

Stress kan altså være en direkte konsekvens af det at leve et dobbeltliv. På trods af at der er mange studerende, der i dag oplever stress igennem deres studietid, er de unge, vi her taler om, udsat i langt højere grad. Det kan få konsekvenser for deres uddannelse og dermed deres fremtid. Derfor er det afgørende, at man som fagpersoner bliver endnu bedre til at se de unges signaler – også selvom de selv gør alt, hvad de kan for at skjule dem.

Angst

Hvis man spørger Basim Osman, hvad der er den mest dominerende følelse, de unge udtrykker, når de kommer til hans klinik, er han ikke i tvivl om, at det er

angst. Forud for angsten har været en periode med et højt stressniveau, som beskrives ovenfor. Det niveau af stress kan den unge håndtere i en periode, hvorefter angsten bliver akut og meget tydelig, forklarer han:

"De unge bruger rigtig meget energi på ikke at blive opdaget, og de føler angst for ikke at kunne huske detaljerne på de historier, de fortæller. Det fører til et højere niveau af ophidselse. De bliver mere speedy, meget talende og udtrykker tydeligt, at de er bange. De får svært ved at sove – både at falde i søvn og at sove igennem. Mange får mareridt, fordi erindringerne fra hverdagen presser sig på om natten."

De følelser er klart udtrykt hos Alia, der forklarer, hvordan hun får det, når hun er bange for, at forældrene er ved at finde ud af noget omkring hendes dobbeltliv:

"Hvis de mistænker mig den mindste smule, så bliver jeg helt skræmt og får det dårligt psykisk. Hvis min mor spørger, hvorfor jeg kommer hjem på et bestemt tidspunkt, hvor jeg har været sammen med min kæreste - selvom hun ikke mistænker mig - så får jeg det dårligt. Så står jeg bare og siger "øh...øh....". Jeg tænker for meget, selvom man ikke kan se det på mig."

Maria, der ligesom Alia har haft en hemmelig kæreste, mens hun boede hos sine forældre, fortæller også, hvordan frygten for at blive opdaget, når hun var sammen med kæresten, altid lå latent i hende:

"Man er hele tiden på vagt. Altid bange for at der er en forkert en, der ser en. Vi kunne aldrig gå inde i byen. Enten var vi oppe i hans lejlighed eller også kørte vi et sted hen og gik en tur. Man er altid på vagt, fordi det er en lille by, og hvad hvis man lige ser en af min storebrors venner, der ser jeg går og holder i hånden med en fyr."

En person med angst tænker ekstremt meget, og de tanker er stort set kun negative. De unge kommer dermed ind i en negativ tankespiral, fordi de negative tanker avler flere negative tanker, forklarer Basim Osman:

"Angst er den følelse, der ikke behøver noget for at vokse. Det er en grundfølelse, vi alle har, og som kan vokse ud af ingenting ved de tanker og forestillinger, man har og gør sig. Så kan det præge mange ting – som "er jeg god nok, kan jeg klare uddannelse, ægteskab, og er jeg et godt menneske."

For de unge kommer angst ofte som en konsekvens af de scenarier, de er bange for kan ske, hvis familien opdager deres dobbeltliv. Samtidig er trusler, pres, manglende omsorg og kærlighed alle faktorer, der kan forværre situationen for

dem. Men usikkerheden for, hvad familien vil gøre, kan i årevis være med til at holde dem fast, forklarer Basim Osman.

"De ikke-konkrete faktorer er deres tanker og usikkerhed omkring, hvad der måske kan ske, hvis de bliver afsløret. Nogle udtrykker også, at de er bange for noget – men de ved ikke hvad. Usikkerheden kan fastholde dem i angst eller forværre tilstanden."

De unge, vi har talt med, har brugt forskellige strategier til at håndtere frygten for at blive opdaget. De kan stå overfor alvorlige konsekvenser – som udstødelse, tvangsægteskab eller vold. For Maria har studierne været hendes flugt – og i dag hvor hun stadig lever i frygt for, at familien skal finde ud af, hvor hun er, sætter hun sig hele tiden mål for at klare sig igennem sin hverdag:

"Så længe jeg har nogle målsætninger og noget, der driver mig, så kan jeg lidt glemme det derhjemme. Så længe jeg har noget at tage mig til, så går det. Hvis jeg ikke skulle noget hele sommeren, så ville jeg blive sindssyg og rastløs. Og så går tankerne også på, hvordan det går med dem."

For Maria har bruddet med familien betydet, at hun ikke længere skal bekymre sig om hele tiden at holde alting skjult for sin familie. Men det betyder langt fra, at hun i dag lever et liv uden frygt for at blive opdaget. Hun lever fortsat et liv i skjul med angsten for, at familien skal opdage, hvor hun bor. Hun åbner aldrig døren, hvis hun er alene hjemme, og hun tør heller ikke se ud af dørspionen af frygt for, at personen udenfor hører hendes trin:

"Jeg har altid en angst i mig, om at jeg møder nogen fra min hjemby, som kender min storebror – eller jeg møder min familie. Jeg går ikke udenfor en dør uden solbriller, så jeg bliver mindre genkendelig. Når jeg ser udlændinge, kigger jeg ned, så de ikke kan se nogle genkendelige træk. Så den angst sidder stadig i mig."

De unge udviser alle tegn på, at angst er blevet et grundvilkår i deres liv. Det er en angst, der er virkelig, fordi de rent faktisk står overfor reelle repressalier, hvis deres dobbeltliv afsløres. Men det er som beskrevet ikke kun den konkrete frygt, for konkrete repressalier, der påvirker de unge – angsten er blevet en så indgroet del af deres liv, at de ikke kan slippe den. Alia oplevede i sin gymnasietid, at hendes forældre var langt mere efter hende, end de er i dag. De tjekkede hendes mobiltelefon og bankudskrifter, talte med forældre til hendes venner og opførte sig med Alias egne ord som "vanvittige idioter." Og selvom de ikke er så kontrollerende længere, kan hun ikke slippe angsten:

"Det har efterladt nogle spor i mig til nu, hvor jeg stadig er bange for, at de skal gøre det. Hvis jeg er sammen med min kæreste i én by, og har sagt at jeg er i anden by, er jeg stadig bange for, at de skal tjekke min bank. Selvom det er så mange år tilbage. Så jeg tænker mig tusinde gange om, og jeg vil hellere sulte. Og så giver min kæreste i stedet for. Ellers tænker jeg lige tusinde ting igennem inden, som at jeg har været der med mit arbejde. Selvom min mor ikke gør det (tjekker kontoen, red), så ved man aldrig, om hun lige siger for sjov, at hun vil låne mine bankoplysninger. Så hvis jeg siger nej, ved hun, at der er noget. Så vil hun måske lige tjekke min mobil."

Depression

Hvis de unge bliver ved med at bære rundt på følelser af håbløshed, afmagt og føler situationen er uafklaret, ender de ofte med at få en følelse af resignation. Hvorvidt de unge kan se mening med deres liv eller håb for deres fremtid, er en meget vigtig faktor for, hvordan de har det, forklarer Basim Osman:

"Om den unge kan se, at der er muligheder og veje, de kan tage, er afgørende. Ofte er de helt overbevist om, at der ikke er nogle muligheder for dem – og deraf kommer håbløsheden."

Blandt de unge, vi har talt med, kan især Adem nikke genkendende til følelsen af håbløshed, der for ham ender med en depression. Da han efter morens ønske bliver forlovet med en kurdisk pige, går han ind i en periode, hvor han arbejder hele tiden for at undgå at forholde sig til sin forlovede. Han var meget alene om sine problemer, fordi han ikke følte, at han kunne fortælle sandheden til sin familie eller venner. Efter et stykke tid får han et sammenbrud og går til lægen og bliver sygemeldt. Han forklarer selv, hvorfor han endte med at få en depression:

"Det var svært, for man bliver meget deprimeret. Jeg var meget ked af det hele tiden, og der var ingen sammenhæng i mit liv. Det gik jo ikke godt, for jeg havde ikke givet mig 100 % i hverken det ene eller det andet. Jeg fumlede rundt og vidste ikke, hvad jeg lavede på det tidspunkt. Jeg havde ikke nogen rød tråd igennem noget af det. [...] Jeg tænkte, hvis jeg kunne forsvinde, ville jeg ikke skuffe nogen. Jeg havde de tanker, at hvis jeg ikke fik de gode karakterer, så levede jeg ikke op til de forventninger. Så derfor tænkte jeg, at hvis jeg slet ikke var her, så er det nemmere at opretholde det."

Selvom han har fået det bedre, tør han ikke afvise, at depressionen kan komme igen – netop den følelse af håbløshed og usikkerhed for fremtiden, er stadig med ham. Han har accepteret, at de negative følelser er en del af hans liv – og at uanset hvad han vælger at gøre, vil det have negative konsekvenser:

"Depressionen er hele tiden lige uden for døren, og jeg er bange for, at den kommer tilbage. Der skal ikke så meget til. Når den har været der en gang, så kommer den igen – men så er det jo bare noget, jeg skal arbejde med. Jeg må bare blive stærkere. Hvis jeg vælger at tage et valg for at gøre min familie og mor glad, så må jeg bare være lidt stærkere, end jeg var før."

Der er altså tale om alvorlige psykiske konsekvenser, der kan blive invaliderende for de unge. Man kan ikke konkludere, at dobbeltliv fører til hverken stress, angst eller depression, da der er mange andre faktorer, der spiller ind. Men det er tydeligt, at der er nogle psykiske konsekvenser, man skal have øje for. Som fagperson kan de ses som klare faresignaler, man skal være opmærksom på, hvis man fornemmer, at der kan være tale om en æresrelateret konflikt.

Når selvværdet svigter

Mange af de unge mennesker, vi møder hos Etnisk Ung, mangler en helt grundlæggende accept af, at de er gode nok. Basim Osman fortæller også, at det er et af mest almindelige problemer for de unge, der har levet et liv, hvor de har skullet jonglere med forskellige identiteter:

"De unge mangler helt generelt at blive set, forstået og elsket på deres egne præmisser. De klager over, at de skulle formes i en sammenhæng, hvor der er forventninger til en bestemt opførsel."

Ifølge udviklingspsykologien er det i løbet af et barns første leveår, at barnet lærer grundlæggende tillid til voksne og tillid til, at barnets behov bliver mødt og anerkendt. Sker dette ikke kan barnet opleve en grundlæggende mistillid til, at der er nogen, som tager sig af ens behov. Graden af tillid, man får som barn, præger ens personlighed resten af livet, forklarer Basim Osman:

"De første seks år af et barns liv bliver ens rygsæk fyldt op med vaner, normer og rutiner. De oplevelser kommer til at ligge som tavs viden om, 'at sådan er det jo i min familie.' Vi skal huske, at det afgørende for den unge er graden af tillid, som vedkommende har mistet – eller aldrig fået. Hvis man taler om, at den grundlæggende tillid ikke er der, vil der være tale om noget, der belaster en ung eller et barn meget voldsomt."

I familier, hvor der er blevet stillet konstante krav til de unge, kan det føles som manglende accept af den unge som menneske – en følelse de unge vi har talt med i høj grad udtrykker og beklager. For mennesker, som er vokset op i det danske samfund med fokus på individet, bliver det et hårdt slag, hvis forældrene ikke respekterer dem som individer.

Da Alia bliver bedt om at forklare, hvad det mest udfordrende i hele forløbet har været, peger hun netop på forældrenes – især moderens – manglende accept af hende som individ:

"Min mor vil ikke engang med mig ud og shoppe, hvis jeg ikke har en lang jakke på og halstørklæde. Så accepterer hun mig ikke, som den jeg er. Hun vil lave om på mig, som hun vil have det. Det er så noget, der ødelægger mig. Jeg har dybe sår indeni, fordi min mor ikke kan acceptere mig, som den jeg er. Hun vil have, at jeg skal være, som hun vil have det."

For Adem lyder samme sorg over, at hans familie – særligt moderen – ikke kan holde af ham som den han er, i stedet for den, hun ønsker, at han skal være. Det kommer især til udtryk, da moderen opdager, at han har en dansk kæreste:

"Jeg fik en fornemmelse af, at jeg var en dårlig søn. Jeg var ikke længere den gode rare søn, der gjorde alting godt. [...] Men jeg kunne stadigvæk ikke forstå, hvorfor det skulle være så hemmelighedsfuldt, for jeg gjorde jo ikke noget forkert. Jeg var stadigvæk mig, og jeg kunne ikke forstå, at de ikke kunne tage mig for den, jeg var, og de ting, jeg ville."

De unge bliver konstant budt skam og skyld som konsekvenser af deres adfærd. Forældrene lægger ikke skjul på, at de påfører familien smerte ved at følge deres egne behov. Det kan i høj grad påvirke de unges selvfølelse i en negativ retning, fortæller Basim Osman:

"På én måde er de unge nødt til at handle, som de gør, men de skal leve med at have påført andre skam og smerte. Skam handler om, at man som menneske har påført andre smerte – en handling der kan være irreversibel og altid vil være en del af vedkommens historie. På den lange bane kan skam og dårlig samvittighed simpelthen være nedbrydende for deres personlighed."

Når man mangler accept af sig selv som menneske fra de tætteste mennesker omkring en, bliver det svært at opbygge en sund selvtillid. De får ofte svært ved at navigere rundt i, hvorvidt de kan stole på deres egne følelser. Den unge kan få følelsen af, at vedkommende er særlig sart og føler på en anden måde end andre mennesker. For mange fører den konstante skyld og skam også til en stærk ambivalens, hvor de til sidst ikke ved, hvad der er rigtigt eller forkert.

For Adem er de her følelser meget tydeligt udtrykt i hans fortælling. Han har prøvet at tilpasse sig så længe, at da han får et sammenbrud kan han ikke længere finde af, hvad han reelt selv vil:

"Jeg var ked af det hele tiden, og jeg var frustreret over, at jeg ikke kunne få lov at gøre det, jeg selv ville. Men jeg vidste heller ikke, hvad jeg gerne ville, for det var hele tiden bestemt for mig. Jeg satte mig ikke ned og gik i dybden med, hvad det var, jeg havde lyst til. Jeg vidste hele tiden, at der var nogen andre, jeg skulle gøre tilfredse. Jeg fik heller ikke nogen anerkendelse nogen steder fra, og det var hårdt."

Hvis man lever et liv, hvor man altid føler, at man skal være en anden for at blive accepteret, er den yderste konsekvens, at man glemmer sig selv. De unge får ganske enkelt problemer med at finde ud af, hvad de selv ønsker, og hvad de er for et menneske – deres konstruerede identiteter er blevet så fasttømrede, at de kan have svært ved at "få dem af", forklarer Tahar Ghoula:

"Jeg møder tit unge, der siger, at de har levet hele deres liv med en maske. Enten skal de gøre forældrene glade eller også skal de gøre andre tilfredse. "Nu er jeg der, hvor jeg ikke ved, hvem jeg er, og hvad det er, jeg egentlig selv vil." Masken er blevet en del af dem. Det bliver meget svært at tage den af – fordi man ved ikke, hvad man skal sætte i stedet for."

Ingen nemme løsninger

Formålet med denne del af rapporten har været at sætte fokus på, hvor alvorlige sociale og psykiske konsekvenser, de unge, der lever et dobbeltliv, rent faktisk står over for. Vi har set, at de unge kan blive hårdt ramt på både kort og langt sigt – for nogle er følgerne invaliderende og fører til sygemelding og depressioner. Derfor er det afgørende, at man som fagpersoner er opmærksom på de unge og tager dem alvorligt.

Behandlingen af de unge, der har levet et dobbeltliv i kortere eller længere tid, kan være kompliceret af flere årsager. Det vigtigste for den unge er, at der er ro omkring vedkommende, så han eller hun kan arbejde med de svære ting. Et vilkår der sjældent er til stede, hvis de unge bor hjemme midt i konflikten. For mange er det også svært at bede om hjælp, fordi psykiske problemer blandt mange etniske minoriteter ofte i endnu højere grad er forbundet med skam og tabu. Alle forhold, der i den grad komplicerer behandlingen af de unge.

Heldigvis kan de fleste - med den rette støtte og hjælp – få bearbejdet deres psykiske problemer – og i særdeleshed hvis der er ro omkring dem til, at de kan tage imod den støtte. Sidstnævnte kræver, at situationen, der presser dem til at leve et dobbeltliv, er nået til en vis form for afklaring, hvilket selv sagt er nemmere sagt end gjort.

Det er derfor vigtigt, at man som fagpersoner gør sig klart, at der ikke er nogen nemme løsninger, når det kommer til de unge, vi har beskrevet i denne rapport. De unge får ofte at vide af rådgiverne hos Etnisk Ung, at der ikke findes en problemfri løsning på deres problemer – og at de nogle gange må vælge mellem det bedste af to onder. Som det fremgår tydeligt af Marias fortælling, er et brud med familien langt fra en lykkelig slutning – ligesom både Alia og Adems usikre fremtid viser, at det er svært at finde en løsning, der er specielt lykkelig. Men heldigvis er der hjælp at hente for de unge, og med tiden kan man forhåbentlig sikre, at endnu flere får den rette hjælp.

Hos Etnisk Ung oplever vi, at den hjælp, de unge har brug for, er en samlet og helhedsorienteret indsats, der tager hensyn til den enkeltes behov. De har brug for, at der er faste støttepersoner omkring dem, som de altid kan søge hjælp hos. De skal vide sig sikre på, at de fagfolk, de møder, har forståelse for, at de står foran meget alvorlige konsekvenser – og at man ikke slipper dem, blot fordi de har svært ved at træffe drastiske valg som at flytte fra familien. Uanset om de bryder med deres familie eller finder et kompromis har de brug for hjælp og støtte til at komme videre med deres liv. De fleste unge har brug for intensive psykologforløb, og i nogle tilfælde kan konfliktmægling i familien være den rigtige løsning. Men det afgørende er, at de bliver mødt med forståelse for den særlige situation,

de befinder sig i. At de møder fagfolk, der er fleksible og er der, når de har brug for det.

Som Basim Osman udtrykker det – er der ikke mange af de unge, han møder, der ikke kan komme videre i deres liv med den rette hjælp:

”Det er meget sjældent, at nogen er uden for terapeutisk rækkevidde. Men jeg er opmærksom på, at bagagen kan være så voldsom, at den bagage ikke kan ændres. Jeg kan sige til den unge, at de har et valg. De har ikke et valg omkring, hvad der er sket i fortiden, men de har et valg i forhold til, hvordan de vil leve i fremtiden. Bare en sætning som, at de har et valg, og at de rent faktisk kan gøre noget, kan være meget betydningsfuldt, fordi nogle måske har lavet en fortælling om, at de ikke har et valg. Jeg oplever, at den side, du fodrer, er den, der vokser mest.”

Efterskrift

I denne lille undersøgelse har vi fået et indblik i tre unge menneskers liv. Fælles for de tre er, at de lever parallelle liv, hvor de hele tiden må lyve for at undgå afsløring. Hjemme hos familien fortæller de om ét liv – og ude i samfundet fortæller de om et andet. De to masker, de tager på hver dag, alt efter, hvor de er, kan ikke forenes i en. De fleste vil aldrig kunne samle deres parallelle liv i én samlet fortælling om, hvem de reelt er. De vil altid have svært ved at identificere sig med andre unge, fordi deres liv er så anderledes.

Vi har talt med eksperter, der bekræfter de erfaringer, de tre unge mennesker fortæller om. Vi møder dem også i rådgivningen hos Etnisk Ung, hvor langt størstedelen af de 1200 unge, vi taler med hvert år, lever et dobbeltliv. Vi ser, hvordan de kæmper med angst, stress, håbløshed og frustration over ikke at passe ind nogen steder. De bliver presset af familien til at leve et liv, de ikke har lyst til og står overfor alvorlige repressalier, hvis de træder ved siden af. I denne rapport har vi fået et indblik i, hvor alvorlige de psykiske og sociale konsekvenser af et dobbeltliv kan være. Vi har at gøre med en problematik, der har nogle meget alvorlige følger for unge mennesker, der risikerer at blive syge, få problemer med at knytte relationer eller helt miste troen på sig selv og deres fremtid.

På trods af Alvoren og omfanget af unge, der lever med et dobbeltliv, mangler der forskning på området. Konsekvensen af denne mangel på opmærksomhed er, at de unge til tider bliver mødt med manglende viden og nogle gange decideret forkert rådgivning fra de fagfolk, der prøver at hjælpe dem.

I rapporten har vi beskrevet, hvordan Maria er blevet mødt med uvidenhed fra danske fagfolk. For Maria var det en kilde til frustration og gjorde, at hun ikke fik den rette hjælp. Heldigvis tog hun ikke rådene til sig, da det ville have haft meget alvorlige følger for hende. Den uvidenhed om den unges situation kan nemlig få altødelæggende konsekvenser for et ungt menneske, der lever i en familie, hvor æren betyder alt. I bedste fald går den unge fra en samtale med et råd, der ikke kan bruges til noget – dette er ofte tilfældet med de resursestærke unge. I værste fald går den unge hjem og forsøger at gå i dialog med familien om sin hemmelige kæreste eller sine planer om at flytte hjemmefra. Konsekvenserne af dette kan i værste tilfælde være fatale.

Der er derfor et stort behov for mere viden og fokus på området. Ikke bare på dobbeltliv, men på alle de faktorer, der er særlige for den unges situation, de farsignaler, man skal være opmærksom på og i særdeleshed også de forbehold, man skal kende for at kunne hjælpe de unge.

Vi skal sikre, at de unge bliver set, hørt og hjulpet. Vi skal sikre, at unge med æresrelaterede konflikter får den samme kompetente behandling, som andre udsatte unge mennesker. I det danske samfund er vi dygtige til at uddanne fagfolk, der er klædt på til at håndtere forskellige problematikker, som misbrug, vold, incest mm. Men vi har ikke i samme grad haft tilstrækkelig fokus på unge med minoritetsbaggrund, der lever et dobbeltliv. På trods af at konsekvenserne, for de unge, som vi har vist i denne rapport, er mindst ligeså alvorlige.

Vi mener, at vi skylder de unge at blive klogere på deres særlige situation, så vi kan yde den rette hjælp til dem. Derfor håber vi med denne rapport, at vi kan være med til at understrege vigtigheden af at se nærmere på dette emne. Vi håber at pointer og konklusioner vil blive diskuteret, udfordret og afprøvet, så vi på den måde kan blive endnu klogere på det begreb, vi har valgt at kalde dobbeltliv.

Mere viden og fokus er den eneste måde, vi kan sikre, at de unge ikke bliver mødt af fordomme eller manglende viden omkring deres vilkår, men i stedet møder forståelse fra de fagfolk, der kommer i nærheden af dem. Den forståelse er afgørende for, at vi som samfund finder en måde at inkludere de unge, så de får de bedste forudsætninger for at få et godt liv

Litteratur

Danneskjold-Samsøe, Mørck, Yvonne og Sørensen (2011) Bo Wagner *'Familien betyder alt' – Vold mod kvinder i minoritetsfamilier*

Følner, Bjarke mfl. Als Research (2013) *Kønsroller og social kontrol blandt unge med etnisk minoritetsbaggrund*

Krag, Helen (1992) *Minoriteter: en grundbog - fjorten synsvinkler på minoritetsstudier.*

Larsen, Marianne Nøhr (2004) *De små oprør – Tanker og metoder i arbejdet med minoritetspiger*

Sareen, Manu (2003) *Når kærlighed bliver tvang - generationskonflikter og tvangsægteskaber i Danmark*

Schmidt, Garbi og Jakobsen Vibeke (2004) *Pardannelse blandt etniske minoriteter i Danmark*

Wikan, Unni (2006) *Ære og drab – Fadime – en sag til eftertanke*

Wikan, Uni (2008) *Om Ære*

Etnisk Ung yder professionel rådgivning om æresrelaterede konflikter til unge, forældre og fagfolk. Teamet udgør en af landets stærkeste resurser inden for det æresrelaterede område.

Etnisk Ung er et projekt under Landsorganisation af Kvindekrisecentre (LOKK) og støttet af Ministeriet for Børn, Ligestilling, Integration og Sociale Forhold.

EtniskUng.dk

Anonym rådgivning

LOKK
LANDSORGANISATION AF KVINDEKRISECENTRE